

УКРАЇНСЬКИЙ ГОСПОДАРНИК

THE UKRAINIAN HOST

ЧИСЛО 1

КВАРТАЛЬНИК

РІК I.

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИЙ ОРГАН

За головною редакцією ПРОФ. МИКОЛИ ВЕЛИЧКІВСЬКОГО

З М І С Т

Від Редакції. — Инж. д-р К. Яковлів-Церкевич: Спроба аналізу участі чужинецьких капіталів в господарському житті України. — Проф. Е. Сластененко: Рибне господарство України. — Проф. О. Корсунський: Птахопромисловість у ЗДА. — Проф. М. Величківський: Загальний огляд сучасного економічного стану головних демократичних країн вільного світу. — Проф. П. Кованьковський: Фінансово-економічна політика ЗДА. — Д-р Б. Винар: Економічні проблеми соціалізму й ліквідація протилежностей між селом і містом. — Проф. В. Гришко: Депортація і нищення провідної верстви — вікова традиція поневолення народів Москвою. — Проф. М. Величківський: Сучасн. стан з цукром в Україні. — Сторінка економістів і бизнесменів. — Сторінка креслярів і техніків.

Передруковувати матеріали з „Українського Господарника”
дозволяється, але з зазначенням джерела.

Представники „УКРАЇНСЬКОГО ГОСПОДАРНИКА” у ЗДА:

- 1.) Dr. B. WYNAR, 2725 Queen Ave, Cleveland 13, Ohio.
- 2.) Dr. R. HOLIAT, 422 E. 6th St. New York, N. Y.
- 3.) Mr. R. ZAJAC, P. O. Box 161, Colchester, Conn.
- 4.) Ing. M. LASHENKO, 1234 W. Huron St. Chicago 22, Ill.

УКРАЇНСЬКИЙ ГОСПОДАРНИК

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИЙ ОРГАН
КВАРТАЛЬНИК

Редагує Колегія за головною редакцією

Проф. Миколи Величківського

Річна передплата — \$2,40. Одне число — ¢ 60

THE UKRAINIAN HOST

JOURNAL OF THE UKRAINIAN ECONOMICS

Published quarterly by Prof. Mykola Velychivsky

Subscription \$ 2,40 per year.

Адреса Редакції: М. Velychivsky, 92 SO. Orange Ave., Newark
3, N. J.

Адреса Адміністрації: К. Jakowliv-Cerkevych, 350 Grove St,
Jersey City, N. J.

З М І С Т

Від Редакції	3
Инж. д-р К. Яковлів-Церкевич: Спроба аналізу участі чужинських капіталів в господарському житті України	5
Проф. Е. Сластененко: Рибне господарство України	13
Проф. О. Корсунський: Птахопромисловість у ЗДА	18
Проф. М. Величківський: Загальний огляд сучасного економічного стану головних демократичних країн вільного світу	23
Проф. П. Кованьковський: Фінансово-економічна політика ЗДА.	29
Д-р Б. Винар: Економічні проблеми соціалізму й ліквідація протилежностей між селом і містом	33
Проф. В. Гришко: Депортація і нищення провідної верстви — вікова традиція поневолення народів Московскою	38
Проф. М. Величківський: Сучасн. стан з цукром в Україні..	43
Сторінка економістів і бізнесменів	46
Сторінка креслярів і техніків	48

ПОЧЕСНІ ФУНДАТОРИ ЖУРНАЛУ „УКРАЇНСЬКИЙ ГОСПОДАРНИК”

ВПп. Петро Палій з Брукліну, Н. Й. й інж. д-р Кость Яковлів-Церкевич з Джерзі Сіти, Н. Дж. є почесними фундаторами цього органу, бо своїми добровільними датками по \$ 100 в високій мірі спричинилися до його видання. Редакція й Видавництво „Український Господарник” складає їм щиру подяку.

СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ

На видання журналу зложили: Проф. М. Величківський — \$ 50; д-р Б. Винар, Клівленд, д-р Р. Голіят, Нью-Йорк по \$ 20; пп. О. Диба, О. Бойчук з Клівленду, інж. О. Клюфас, Ю. Кушнір, інж. В. Павловський, Р. Хаджай, Укр. Книгарня „Говерля”, інж. М. Нешта, всі з Нью-Йорку, інж. В. Трембіцький, Бруклін, А. Бук, інж. М. Тарапацький, інж. Ю. Харченко, д-р мед. В. Богданів, Джерзі Сіти, В. Ковальчук, Філадельфія, інж. М. Ляшенко, Шікаго, зложили по \$ 10. Члени Української Будівельної Корпорації „УКРА”: В. Цісик (старший), Я. Янцевич, О. Іванюк, А. Прадищук, І. Сторожук, І. Дачук, О. Врубель, В. Гурко зложили по \$ 10. М-гр В. Шмуляк, Ньюарк — \$ 10. С. Леуш, Джерзі Сіти, Я. Потішний, М. Порута, Б. Міхняк, М. Городиський, Т. Козбур всі з Клівленду зложили по \$ 10. С. Бушок, Полатайко, з Клівленду і М. С., Шікаго по \$ 3. Я. Ємець, І. Демар, Я. Сушків, Яремкевич, Д. Місько, Микитчук, М. Тарасик, М. Чухрай, Я. Галивкевич, всі з Клівленду по \$ 2. Проф. Ждан, І. Фур, Б. Ковз, О. Врублівський, М. Курах, Ж. Олексин, Поляневич, А. Дідух, Полянський, О. Галембйовський всі з Клівленду по \$ 1. Проф. О. Корсунський з Мінеаполісу \$ 10.

(Продовження в наступному числі)

ВІД РЕДАКЦІЇ

Внаслідок першої московсько-советської окупації України 1920 р. велика кількість українців примушена була вийти на еміграцію. Після другої світової війни, коли на зміну німецької окупації знову прийшла московська окупація Українських Земель, ще більша кількість наших людей примушена була залишити терени України. Серед загалу української людности, що опинилася на еміграції, є чимала кількість нашої інтелігенції, і в цім числі певна кількість людей, що займалася науковою працею на Рідних Землях. За московсько-советського панування в Україні нашому науковцеві дуже важко було плекати ту чи іншу галузь знання, бо завжди треба було потрапляти, щоб не попасти в „блуд”, відступивши від генеральної лінії партії; лінія ж партії часто мінялася й міняється і науковець врешті не знає на яку ступити й чого дотримуватися. Отже, навіть під цим оглядом наукова праця під советами є майже неможлива. Крім цього праця українського науковця над проблемами народнього господарства України є на наших Рідних Землях дуже небезпечною, бо можна потрапити до реєстру науковців з „буржуазним українським націоналістичним ухилом”, або, навіть, бути зачисленим просто до „українських націоналістів” і тоді дорога для такого науковця була і є тільки до підвалів НКВД --МВД. Коли ж український науковець під советами захотів би вивчати те чи інше питання з одної із галузів народнього господарства країни, що є поза залізною заслоною на Заході, то подібна людина потрапляє до стану підлабузників перед західньою, чужою, мовляв, нам культурою. Такий науковець, що, мовляв, нехтує великими досягненнями ленінсько-сталінської „атечесвенной” культури, звичайно, зараховується не більш не менш як до „шпигунів на користь капіталізму” разом з усім, що з цього випливає.

Нині, на еміграції, по всіх суходолах світу волею злої долі розкидані наші науковці, бо примушені були вийти з Рідних Земель, відступивши перед дикою ордою московсько-комуністичного загарбника. Всі ми, перебуваючи на чужині по різних країнах світу, очікуємо того часу, коли зможемо повернутися додому, щоб там віддати всі свої сили і знання на розбудову, так по хижачьки зруйнованої Москвою, нашої Батьківщини. Українські науковці на еміграції займаються вивченням проблем не лише тих, що безпосередньо пов'язані з народнім господарством України, але й таких проб-

лем, що можуть, навіть, здаватися і, так би мовити, чужородними, а наука не має національних або соціальних границь. Лише совети твердять про клясову й партійну науку, ми ж, що перебуваємо на еміграції, це псевдонаукове твердження рішуче відкидаємо. Група українських науковців, що дотримується національних засад незалежності Української Соборної Держави, приступає до видання цього органу спершу як квартильний. Назву своєму органу даємо — „Український Господарник”, бо в ньому міститимемо матеріали, що відносяться до всіх галузів народнього господарства. Крім цього, нашим завданням є скупчити довкруги нашого органу молодшу генерацію економістів, яка, закінчивши високі економічні школи в Німеччині, Чехії та інших країнах світу, нині перебуває у ЗДА і Канаді, працює не за своїм фахом, а вбільшості на фізичній праці і, цим самим, поступово відбігає від свого знання.

Всі ці наші молодші колеги потребують економічно-фахової допомоги й поради й, до певної міри, навіть і керівництва від нас, старших їхніх колег. Українські господарники, що прибули до Америки з різних земель України, вбільшості також відірвані від своєї фахової праці (купець, промисловець, фармер, кооператор) і працюють фізично і, таким чином, марно пропадає їхнє знання, яке вони набули часами досить довголітньою упертою працею; потребують також поради й допомоги. Цим людям ми пропонуємо також скупчитися довкруги нашого органу. Ніхто нам не допоможе, коли ми самі не зможемо дати собі ради. Старшим нашим господарникам — українським бизнесменам ми пропонуємо увійти з нами в тісний зв'язок. Сторінки нашого органу охоче міститимуть матеріали, що торкаються наших бизнесменів. Спільними й дружніми силами ми зможемо розв'язати завдання, яке ми поставили собі. „Дружній череді — вовк не страшний”.

Закликаємо згаданих членів нашої української спільноти відгукнутися на наш заклик і присилати статті до нашого органу, як також і пожертви на видання органу, бо видаємо цей квартильний без усякої сторонньої допомоги.

Маємо на увазі читача не лише науковця, а й рядового члена нашої української спільноти, тому матеріали в квартильнику матимуть науково-популярний характер, приступні як для робітника фабрики, фарми, бизнесмена і робітника інтелектуальної праці. Наш журнал є позапартійний, але твердо й непохитно дотримуватиметься засад української незалежної соборної державности. Ми свідомі того, що наша праця буде дуже важка, але, з вірою в наше краще майбутнє, без будьякої чужосторонньої допомоги, та за співпрацею нашого свідомого фахового громадянства, ми починаємо.

Редакція

Инж. д-р Кость Яковлів-Церкевич

СПРОБА АНАЛІЗИ УЧАСТИ ЧУЖИНЕЦЬКИХ КАПІТАЛІВ В ГОСПОДАРЬСЬКОМУ ЖИТТІ УКРАЇНИ В МИНУЛОМУ

1. До проблематики

Хоч інвестиції західноєвропейських капіталів у господарському житті України набули таких розмірів, яких в інших країнах не можна помітити, хоч від початку 19-го стор. аж до теперішніх часів відбувається безперервна флюктуація міжнародних капіталів з закордону в Україну й відворотно, одначе ще дотепер чужинці не присвятили ні належного місця, ні часу на розслідування цієї проблеми, так важливої для Заходу, як і для України. В західноєвропейській літературі, крім малих брошур, статей чи коротких звідомлень поодиноких підприємств, немає жодної поважнішої праці, яка висвітлювала б проблему чужинецького капіталу в Україні, вже хочби з точки погляду її власних державницьких господарських інтересів. Помітне, навіть, ніби тенденційне замовчування про діяльність західноєвропейського капіталу в Україні. Чи ж би Західня Європа не захотіла пригадати теперішньому комуністичному московському урядові, що вона втратила в Україні після Жовтневої революції 1917 року, коли комуністичний уряд декретом з 31 січня 1918 р. анулював усі чужинецькі капіталовклади, що до цього часу діяли в Україні й у Московщині?

Московська література дуже цікавиться дією чужинецьких капіталів, але, у висвітленні цієї проблеми, долучає Україну, з її господарським і людським потенціалом, як складову і невід'ємну частину колишньої Російської Імперії, до сучасної ССРСР, і цілу діяльність капіталів освітлює з „єдиного-неділимського” й московського імперіалістичного погляду.

Тому, що студії чужинецько-українських відносин у господарській ділянці є великої ваги як для українців, так і для чужинців, то українські економісти п'овинні присвечувати більше місця у своїх наукових працях дослідженню цього важливого сектора української економіки. Хоча господарські відносини на Українських Землях і умовини різняться від відносин на Заході Європи, одначе вони забулюються з собою, вони мали в минулому і, без сумніву, матимуть в майбутньому значний вплив, а може, й рішаючий на загальний напрямок і спільне формування світової господарської політики.

Міжнародні зв'язки України базувалися переважно на виміні товарів та мандрівці чужинецьких капіталів. Досліджуючи господарський стан взаємовідносин України з за-

хідноєвропейським світом, варто вже тепер плянувати й поробити висновки для майбутнього розгортання сил та успішного примінення їх на українському просторі, а також зовні його. Тому то порушувана тема — дослідження чужинецьких впливів в Україні — на часі і великої ваги. На Сході — ми, українці! І хоч живемо на межі двох світів — Азії й Європи, одначе ми завжди тяжили й тяжитимемо до вільнолюбивого світу й ніколи не замкнемося „залізною заслоною” від цього світу, якою то заслоною відгороджує себе Москва від решти світу.

2. Перші чужинецькі колоністи в Україні та їх правний стан

Перша більш-менш плянова колонізація України чужинецьким елементом розпочалася після окупації України московською державою за часів Петра I. Після трагічного розгромлення військ гетьмана Івана Мазепи і шведського короля Карла XII під Полтавою в 1709 році, Україна тратить свою самостійність і цілковито підпадає під усі біжучі колонізаційні розпорядження, які московські царі як: Петро I, Катерина I, а пізніше Олександр I практикували в Московщині.

Одначе ще за часів незалежності, за гетьманату, Україна попірала і поширювала дружні зв'язки з Заходом за допомогою своєї шляхти, яка виїжджала закордон на студії, відкривала чужинцям очі на можливості праці в Україні, заохочувала чужинецьких фахівців (будівничих) до науководослідних подорожей, або до сталого зайняття в Україні. Зацікавлення закордону Україною та її господарськими можливостями зростає в пізніших роках, коли московська окупаційна влада покращує правні умовини перебування чужинців в Україні.

Аналізуючи колонізаційну політику московських царів, яку вони переводили на етнографічних московських землях і на ними окупованих чужих землях як: Україна, Білорусь, Польща, Фінляндія, Балтицькі країни, можна ствердити два періоди цього процесу, що яскраво відрізняються один від одного. Перший період — плодючої й корисної виміни творчих сил з закордоном, внаслідок чого в Україні і в цілій Російській Імперії зростають **органічні, господарські й культурні сили**. В другому періоді надходить зірвання з Західнім світом після того, як ці сили розвинулися й осягнули певну продуктивність і могли далі самі розвиватися і зростати, даючи для краю нові творчі сили. Цей зріст і занепад відносин з Заходом був спричинений недостатнім розвитком сільського господарства й індустрії в Україні і в Московщині. В першому періоді перебування і праці чужинців в Україні, вони користають з усяких, тільки до подумання, можливих привілеїв

господарського і культурного характеру. Всі чужинці є забезпечені найширшими правами і привілеями підчас їхньої праці в торгівлі, промислі, а, навіть, при набуванні ґрунтів. В часах кріпацтва в Україні, чужинецькі промисловці і колоністи були найвільнішими громадянами Російської Імперії, яка забезпечувала їх більшими правами, ніж вони їх мали у своїй власній батьківщині.

Цей стан тривав до кінця 19-го стор., коли зріст економічних національних сил, з чужинецькою допомогою, згідно з фальшивими переконаннями Москви, досягнув свого кульмінаційного пункту і продуктивність українського господарства була так високо піднесена, що Україна більше не потребувала ні чужинецької робочої сили, ані чужинецького капіталу. Крім того нові європейські ідеї розбудили в молодій генерації негативне ставлення до чужинецького світу в Україні. В реакційних економічних кругах московського дворянства розпочинається пропаганда за т. зв. „відколонізацію” Російської Імперії. Внаслідок цього чужинці втрачають своє, до цього часу панівне, становище в народньому господарстві як України, так і інших народів поневолених Московщиною. Накінцець, 1887 р. видається спеціальний закон п. з.: „Ограничення чужинців при набуванні власности і праві користання з ґрунтів”, який забороняє чужинцям в „Бесарабії, Вільні, Вітебську, Волині, Гродні, Києві, Ковні, Курляндії, Лівляндії, Мінську і Поділлі” набувати право на користання і вживання нерухомого інвентаря в усіх містах і пристаневих місцевостях. Як бачимо, цей закон спрямований переважно проти чужинців на Українських Землях і на окупованих Московщиною землях інших народів. Для заснування нових підприємств, чужинці мусили мати одночасно дозвіл від Промислової і Торговельної Палат, від Міністерства Фінансів і від Міністерства Внутрішніх Справ. Одначе всі ці обмеження й заборони відносилися до чужинців, які не були громадянами Російської Імперії. Чужинці, належали до держав, що заключили з Московщиною вигідні для неї торговельні або господарські договори, користалися окремими правами в повищих краях. Тому, що такі договори мали додатні сторони для чужинецьких колоністів, то більша кількість держав була змушена їх заключити, щоб боронити і помагати своїм громадянам на чужині. Такі договори забезпечували обом сторонам далекоюяглі права в обосторонній апробаті і признанні торговельних, промислових, а, головно, акційних товариств. Такі договори заключили майже всі великі європейські держави як: Німеччина (рр. 1885, 1894, 1904, 1905), Англія (1905), Франція (1863, 1905), Бельгія (1865, 1881), Італія (1886, 1891), Австро-Угорщина (1867), Швайцарія, ЗДА (1904) і Японія (1907).

3. Загальні міркування про розвиток чужинецьких капіталовкладань в українському господарстві

а. Голяндські капітали

Першою західноєвропейською державою, яка розпочала впроваджувати свої капітали в Російську Імперію, була Голяндія. Вже від 1769 р. голяндські купці й банкири старалися підтримувати довготривалі позички в Московщині та в інших державах, щоб уможливити відплив своїх капіталів і дібр, які досягнули в 18 ст. надзвичайно великих розмірів. „Одержані в спадщині багатства, маліюча підприємчивість, щораз зростаючі труднощі продуктивного примінення власних капіталів у власному господарстві, низька стопа опроцентування, яка в ніякий іншій європейській державі не існувала” були природними причинами, що змушували Голяндію уміщувати свої капітали закордоном. Таким чином голяндські капітали дістаються спочатку до Московщини, а звідти в Україну ¹⁾.

Одначе, якщо мова про загальне розуміння голяндських капіталів і про їх висоту в Україні, то вони стоять на шостому місці за французькими, бельгійськими, англійськими, німецькими, австроугорськими капіталовкладами зі своєю загальною сумою вкладу 10.085,2 тисяч рублів, яку то суму можна було ствердити наприкінці 1917 р.

б. Німецький капітал

Крім голяндських державних позичок були в тому часі також англійські й італійські капітали в Україні, одначе їхній вплив на народне господарство України був дуже обмежений. Дперва від 40 років 19-го ст. розпочали доходити до значення на українському просторі спочатку англійські, а від 50 років також німецькі й західноєвропейські капітали. Німці здобувають визначний вплив у господарському житті України і Московщини за допомогою передбачуваної ними державної позички для Російської Імперії в 1847 р. Цей вплив німецький капітал зміг задержати до половини 80-тих років 19-го ст., коли то німецька політика, розпорядженням канцлера Бісмарка 1887 р., виступила проти державних позичок для Москви.¹⁾ Внаслідок цього німецькі банки й приватні капіталісти намагаються позбутися вартостевих паперів Російської Імперії, які охоче приймає французький капіталоринок. Нарешті, від початку 20 ст., німецький ринок знову починає приймати вартостеві папери Російської Імперії.

Німецький капіталоринок, через своє близьке сусідство з Російською Імперією, пізнав багатства України на споживчі середники та різnorodні сирівці, а також спостеріг в Україні брак продукційних середників, машин, інструментів та інших

фабрикатів. Протиставляючи свої потреби на сирівці потребам українського господарського життя на продукційні і фінансові середники, німецький капітал розгортає дію здобути позиції в українській економіці. Однак, попри всі зусилля, німецький капітал не досягнув визначного становища в українському господарстві, ні в московських державних позичках, і його вплив як кредитора безупинно маліє перед першою світовою війною 1914 р.

Стверджуючи великі позитивні економічні й колонізаційні можливості в українському народньому господарстві та на його етнографічній території, а також, узгоджуючи щораз більше зростаючий господарський потенціал і державницький імперіалізм Російської Імперії, які можуть бути небезпечні намайбутнє для Німеччини, в другому періоді своєї діяльності в Україні німецький капітал старається творити індустріальні осередки для протиставлення московській експансії. В цей період він відзначається своєю пробоевою силою і рухливістю, і змістом своєї діяльності відрізняється від попереднього періоду, коли то на першому місці його діяльності були державні московські позички і торгівля німецькими ефектами на німецьких біржах.

В Німеччині постають великі індустріальні концерни і через те німецький продукційний і фінансовий капітал устатковується, приймає конкретні форми і накреслює конкретні цілі та пляни до виконання. Шукаючи в Україні свого господарського доповнення, якого не можна було досягнути в малих німецьких колоніях, Німеччина не обмежує діяльності свого капіталу закордоном, але дозволяє і допомагає йому просякати в усі важливі галузі чужинецької економіки. Через це розділення своєї діяльності на різні сектори господарського життя закордоном, Німеччина не може досягнути домінуючого становища в машинобудівельній і металообробній промисловості України і, тим самим, не могла мати переважаючого впливу на загальне формування українського народнього господарства. Дія німецького капіталу в Україні розгортається переважно на електричну, електротехнічну, хемічну, металообробну й машинобудівельну промисловість; в перших трьох індустріях він доходить до великого значення не тільки в Україні, але також у Московщині, Польщі й Фінляндії.

Фінансування німецьких підприємств, або таких, у яких німецький капітал брав велику участь, було відмінне від фінансування інших чужинецьких підприємств в Україні. Всі великі німецькі підприємства в Україні були філіями великих підприємств у Німеччині, або були фінансовані цими підприємствами. Так закладені німецькі фірми в Україні мали можливість, з одної сторони забезпечувати українську про-

мисловість металообробними, силовими машинами й інструментами, з другої сторони могли постачати німецькій матірній промисловості потрібних сирівців та помагати збувати німецькі промислові вироби.

Експансія німецького капіталу в Україні є ще притаманна тим, що, разом з німецьким капіталом, в Україну мандрував також німецький фахівець і фінансист-організатор. Добра кон'юнктура для розбудови промисловости в Україні не вимагала від підприємця спеціально великого капіталовкладу, але давала німецькому організаційному таланові ще й дальше поле до попису і до користей, бо підчас заснування бельгійських або французьких підприємств, завжди можна було зустріти велику кількість німецьких спеціалістів, затрунених в організації та в адміністрації підприємства, крім того, більшу частину технічних споруд виконували німці. За цю працю німці діставали винагороду в формі готівки або акцій підприємства, в якому вони працювали. Таким чином багато німців ставало співвласниками інших чужинецьких підприємств в Україні і, цим шляхом, німцям щастить дістатися до української цукрової промисловості й до багатьох підприємств залізної промисловости, де діяв французький капітал. Одначе були й такі випадки, що німці продавали свої підприємства вже після їх короткого існування, якщо це приносило їм добрий зиск.¹⁾

Перші німецькі підприємства в Україні засновано в 80 роках 19-го ст. і займалися вони репаратурою машин і будовами фабрик. Це були досить дрібні підприємства, беручи під увагу їх технічне устаткування. Їх зиск і обіг був обмежений. Німецькі капіталовклади в Україні до 1917 р., в висоті 93.284,4 тисяч рублів, стояли на четвертому місці.

в. Французький капітал

Цілком інший характер мали французькі капіталовклади в Україні і в цілій Російській Імперії, передумовою яких були політичні симпатії між Московщиною і Францією. Вже від 1887 р., коли Бісмарк своїм розпорядженням спричинив вплив вартостевих паперів Російської Імперії з Німеччини до Франції, а навіть ще раніше, коли 1885 р. були перервані кредитові зв'язки між Москвою та Англією, французький капітал розпочинає відогравати в українському господарському житті першу і провідну роль.

Подібно до голяндських, так само і французькі банкові ощадности,²⁾ які не могли знайти жодного продуктивного примінення у французькому господарстві, стараються шукати нових шляхів діяння і плывуть в Україну, Московщину та інші окуповані Москвою країни. Перші французькі капіталовклади обмежуються до державних і залізничних облі-

гацій Російської Імперії, які були гарантовані московським урядом. Французькі капіталісти ще не мали жодного інтересу інвестувати свої гроші в якісь галузі приватної промисловости, як це робили німці. Тому то ступінь впливу французьких капіталів спочатку був обмежений; коли ж французькі банки нав'язали кредитові зв'язки з банками Російської Імперії, тоді французи набувають довіря до інвестицій свого капіталу у промисловість усіх видів. Від 1890 р. в президійних звідомленнях „Російського торговельного й індустрійного банку” можна щораз частіше подибати французькі прізвища, що вказувало на зростаюче зацікавлення французів економікою України й Московщини.³⁾ 1895 р. постають у Московщині два великі підприємства французького капіталу, як „Російсько-Азійський банк” і „З'єдинений банк”, діяльність яких обіймає і український господарський простір.

Французький капітал напливав в Україну від 1890 р. вдесятеро швидше, як німецький капітал після „замирення” 1902 р. Зосереджуючи свою діяльність в гірництві, машинової і металевій промисловості, як теж у банках, французький капітал, зі своїм загальним вкладом у висоті 366 342,2 тисяч рублів, стоїть на першому місці чужинецьких інвестицій в Україні.

г. Англійський капітал

Господарська співпраця між Англією і Російською Імперією, а тим самим і з Україною, датується від останніх 10 років 19-го ст. і спочатку вирізняється жвавою зовнішньою торгівлею. Англія, як і інші західноєвропейські держави, розпізнала вартість українських підземних багатств і споживчих середників, які могли б бути примінені в її господарстві. Одначе місцеве й часове розміщення англійських інвестицій в Україні було напочатку дуже нечисленне й відбувалося з малою і нерівномірною скорістю, а, вкінці, ще більше затратило на своїй інтенсивності тому, що Англія мусіла інвестувати свої капітали у своїх численних колоніях, розкинутих по цілому світу, які вимагали від неї усякого роду допомоги, і через те дуже малий відсоток англійських капіталів надходив в українську промисловість.

Спочатку англійський капітал діяв у цукровій промисловості України, пізніше, переважно від 1890 р., пливе до нафтової промисловости й до видобування кольорових металів. Більшу частину нафтових підприємств в Україні, що були у важкому фінансовому стані, набула Англія, яка в цій ділянці українського господарства осягає панівне і, майже, монопольне становище.⁴⁾ Ця нафтова політика Англії була спричинена також тим, що майже всі головні англійські

осередки добування нафти були в південному Ірані та в Туреччині, на межі багатих нафтових покладів Північного Кавказу й України (Грозний і Майкоп). Другою причиною інвестицій англійських капіталів у нафтодобуванні була високорозвинена торговельна й воєнна фльота, на якій вона спирала своє світове і морське панування. Хоча англійські інвестиції в Україні є на третьому місці за їх висотою вкладу в сумі 181 905,8 тисяч рублів, однак, в порівнянні з інвестиціями цілої Російської Імперії, вони виносять 46,5%.

д. Бельгійські капітали

Бельгійців зі своїми капіталами можна вважати за піонерів і основників модерної хемічної промисловості в Україні. Бельгійці розпочали інвестувати свої капітали в хемічній промисловості на початках 90 р. 19 ст. і поставили виробництво доброякісних хемічних виробів досить модерно та дешево. Слід зазначити, що основана й ведена бельгійцями до 1917 р. содова індустрія не тільки завоювала собі монопольне становище на українському ринку і в країнах московської окупації, але опанувала чужі західноєвропейські ринки так, що успішно конкурувала з усіма іншими продуцентами соди. Крім хемічної промисловості бельгійські капітали діяли теж у машино- і в металообробній промисловості й у гірництві України.⁵⁾

Щодо висоти капіталовкладів в Україні, бельгійці займають друге місце 191 984,4 тисяч рублями, що дорівнює 58,6% усіх бельгійських капіталів, вкладених у цілій Російській Імперії.

е. Австро-угорський капітал

Історія австро-угорських інвестицій в Україні є цікава тим, що вони були переважно в нафтовій промисловості Галичини. Дальших впливів на інші ділянки господарства, чи на інші частини України, австро-угорський капітал не перекинув, і не міг відіграти ніякої окремої ролі. Загальна сума австро-угорських інвестицій в Україні (без банківства, чого неможна ствердити ізза браку відповідних джерел) виносить 57 862,24 тисяч руб.

є. Закінчення

Крім вищезгаданих народів, які інвестували капітали, або, разом зі своїми капіталами, емігрували в Україну і там закладали промислові центри та їх розвивали, були ще й інші народи, які інвестували свої капітали в різних ділянках українського господарства, однак капіталовклади ні своєю висотою ані своєю експансивно-творчою силою, хоч причи-

нилися до загального розвитку українського господарства, не створили нічого надзвичайно великого, щоб можна було про них говорити в рамках цієї короткої статті.

Кількістєво інші чужинецькі капітали мають наступний вигляд:

швайцарський	6 555,0	тисяч рублів,
шведський	1 200,0	„ „
ЗДА	748,0	„ „
італійський	243,7	„ „

Загальна сума чужинецьких капіталів, вкладених в українське народне господарство від початку його напливу (ок. 60 рр. 19-го ст. до кінця 1917 р.), обчислюється на 908 367,8 тисяч рублів, коли в Російській Імперії, без України, в тому самому часі було вкладено 1 334 607,1 тисяч рублів чужинецьких капіталів. Якщо порівняємо чужинецькі капіталовкладі в Україні з такими ж у Російській Імперії, то в Україні діяла майже половина всіх чужинецьких капіталів (40,6%), інвестованих у цілій кол. Російській Імперії до 1917 р.

Використана література підчас писання цієї статті:

- 1). „Deutsche Handels-Archiv”, 1887, I. Teil, Seite 430
- 2). A. SARTORIUS von WALTERSHAUSEN: „Das volkswirtschaftliche System der Kapitalanlage im Auslande” Berlin 1907, Seite 373
- 3). Л. Я. Евентов: „Иностранные капиталы в русской промышленности”. Ленинград, 1931, сторінка 27.
- 4). E. Kaufmann: „La banque de France”.
- 5). „Weltwirtschaftliche Archiv”, Februar 1913, Jena.

Проф. Є. Слостененко

Г

РИБНЕ ГОСПОДАРСТВО УКРАЇНИ

1. Значення риби для людини

Риба — чудовий продукт народнього живлення. Значний відсоток усіх продуктів тваринного походження, що їх споживає людина, дає риба. В деяких країнах рибна промисловість відіграє виняткову ролю. Потреба в рибі у нас, в Україні, величезна, про що і свідчить її довіз, як в дореволюційні так і пореволюційні часи, не дивлячись на те, що наші водойми мають неабияке промислове значення. В той же час з нашої країни вивозились цінні породи риб та їх ікра, як от осятрових. Для масового споживання в Україні

служать такі промислові породи риби: оселедці, короп, судак, сом, чехонь, лящ, щука, рибець, хамса, скумбрія, кефаль, плітка та інші.

Що риба може замінити м'ясо теплокровних тварин, вказує те, що впродовж цілих поколінь люди можуть житися навіть виключно самою рибою. Хоча білків у м'ясі риби взагалі менше ніж у тварин, але трапляються риби й багатіші на них. На фосфористі білки, що мають переважне значення в живленні, риба має м'ясо не бідніше яловичини. Рибачий навар у шлунку викликає виділення більшої кількості соку, ніж, навіть, тваринний. Підшлунковий сік виділюється під впливом рибачої їжі в більшій кількості, він концентрованіший і багатіший на білковий фермент. Але, разом з цими перевагами, риба їжа має і ряд дефектів. Риба їжа потребує при заготівлі старанної обробки, інакше продукт втрачає всю свою цінність. На території України риба стала вживатися до їжі ще в первісні часи. Розкопки осель первісної людини, що жила на берегах українських рік, лиманів за тисячу літ до нашої ери (до Різдва Христа) виявили поруч з лишками риболовчих знарядів (сітки, грузила тощо) лишки самих риби (ости, луска). Із цих залишків можна установити, що тоді вживались до їжі ті ж самі породи риби (осятрові, коропові, щука тощо), що заселяють тепер вододойми України. З тих часів аж до наших, риба, як споживчий продукт, не тільки не втратила своє значення, а, навпаки, значення її збільшилось.

Значення риби для різних держав та їх частин неоднакове. Є держави, де риба є дуже важливим об'єктом народного живлення та джерелом великих державних прибутків, а є й такі, де переважають інші джерела тваринної їжі а риба відходить на друге місце. Так, наприклад, перед першою світовою війною у 1913 р., світовий промисловий вилов риби дорівнював біля 9,5 млн. тонн, що, в порівнянні з добою споживання на м'ясо рогатої худоби, дорівнює табуну понад 65 млн. голів.

По кількості риби, що тоді виловлювали (в тисячах тонн) на першому місці була Англія (1253), на другому — Росія (1200), на третьому — Японія (983), далі йшли США (827), Норвегія (655), Канада (416), Франція (358), Німеччина (184) та інші. На одну особу приходилось тоді виловленої риби на рік (в кілограмах): в Норвегії — 274,4 в Канаді — 57,7, в Данії — 29,9, в Англії — 27,5, в Голандії — 21,3, в Японії — 18,5, в інших країнах і в Росії на одну особу приходилось менша кількість.

Згідно із статистичним щорічником Ліги Націй, у 1938 р. світовий вилов риби досягнув біля 14,5 млн. тонн, при чому значення окремих держав у світовому вилові, в порівнянні

з 1913 р., дещо змінилось; деякі держави, в порівнянні з 1913 р., значно збільшили вилов риби. Так, Японія зайняла перше місце серед усіх інших держав світу (в тис. тонн): 1936 р. виловила 5.370 (без Кореї — 3.700), друге місце зайняли ЗДА — 2,420, третє ССРСР — 1,400, четверте Норвегія — 1120, потім Англія — 1060, Німеччина — 603, Канада — 466, Франція — 320 і так далі.

Даних про вилов після 2-ої світової війни ми не маємо, мабуть загальна кількість вилову, в порівнянні з часом з-перед другої світової війни, не збільшилась, а роля держав змінилась у вилові.

Хоч ССРСР, в порівнянні з Росією, і збільшив вилов риби, але цієї риби явно не вистачає для потреб населення.

Що торкається України в її довоєнних кордонах, то в останні роки перед війною (1941 р.) вона виловлювала в морських та в прісних водах біля 1 млн. подвійних центнерів (включаючи тільки північну частину Озівського моря), цебто біля 7% від загального вилову в ССРСР, що, звичайно, не могли задовольнити потреб населення в рибних продуктах, бо на одну особу припадало біля 2,5 кг риби на рік, в той час, коли для ССРСР цілому на особу на рік приходилось 8,8 кг. Попит на рибу в Україні був дуже великий, і тому сюди привозилась риба з інших частин ССРСР. На питанні, чи кількість щорічно виловлюваної риби в Україні є обмежена, чи може є надалі можливості виловлювання риби в більшій кількості, потрібно зупинитись окремо. Загальна кількість виловлюваної риби залежить від ряду причин; так потрібно враховувати: розміри водної площі водойм, природні особливості й кормність їх, кількість та якість риби у водоймах, характер рибнопромислової та рибогосподарної діяльності людини тощо. Тепер в Україні велике значення на кількість та якість рибного населення матимуть наслідки реконструкції водних джерел України, у зв'язку з утворенням великих штучних водойм, споруд, каналів тощо, які можуть вплинути не тільки на рибне населення, але й на цілу господарчу діяльність.

2. Водойми України

За характером води є 3 групи водойм України: 1. морські води, з більш чи менш солоною водою, куди належить Північно-Західня частина Чорного моря від р. Дунаю до Кримського півострова та Озівське море із Сівашем. Поверхня Озівського моря сягає 31,963 кв. км, Сіваша — 2.632 кв. км. Найбільша глибина Озівського моря не перевищує 13,25 метрів, всередньому глибина — 6,8 м. Північно-Західня частина Чорного моря, що лежить в територіяльних водах України, приблизно має таку ж поверхню як Озівське море, і най-

більша її глибина не сягає 100 м. Поверхня Чорного моря дорівнює 411,450 кв. км, при найбільшій глибині 2,243 м. та середній — 1197 м. 2. лимани з солонуватою водою, які бувають відкриті, цебто зв'язані з морем, як Дністровий, Дніпро-Бузький (довжиною 346 км, площею в 91 тис. га), Березинський, Ітлюський тощо; далі лимани, що періодично відокремлюються від моря, як т. зв. Солодкий лиман річки Берди; потім закриті лимани, які відділились тепер від моря пісковими пересипами, як лимани річки Молочної, площею 20,8 тис. га, Тілігульський, Аджаликський, Хаджибейський, Куяльницький тощо, нарешті солоні озера на узбережжі Чорного і Озівського морів як Покровські та Бердянські та ті, що за межами узбережжя як озера у Голді пристані в пониззі Дніпра, Слов'янські озера на Донбасі, що мають тільки геологічне значення. Найбільш промислове значення мають відкриті лимани; так напр. Дніпро-Бугський дає всередньому щороку 40 тис. центнерів риби. Закриті лимани далеко не всі зарибнені, як от Хаджибейський та Куяльницький, але деякі з них можуть бути використані для рибогосподарної цілі. В Тілігульському лимані проводиться промисловий вилов.

3. Річкова система, з цілком прісною водою, що складається з рік, річок, ставів тощо. Всіх рік та річок на Україні (без Західних областей та басейнів рік Кубані та Дону), враховуючи і зовсім дрібні, налічується 3.225. Із них 2074 належить до басейну р. Дніпра, 429 до басейну Північного Донця, 306 до Південного Бугу, 115 — до Дністра; останні 301 — це ріки та річки, що безпосередньо вливаються до Чорного і Озівського морів.

Найбільшою рікою в Україні є Дніпро, довжиною до 2148 км, з яких в межах України — 1043 км, далі Дністер (1400 км) та Південний Буг (900 км), — обидва пливуть у межах України. Північний Донець, довжиною 955 км, в межах України — 628 км. Крім цих річок в Україні протікають ще інші більш-менш значні ріки як: Десна, Прип'ять, Псьол, Ворскла, Інгул, Інгулець, Рось тощо, що належать до Чорноморсько-Озівського басейну та ті, що належать до басейну Балтицького моря як: Західний Буг, Сян тощо. Більшість річок України протікає рівниною і тече спокійно, за малим падінням та невеликими ухілами. Тільки ріка Дністер, у горішній та середній течії, та Дніпро в середній, мають пороги.

В залежності від рибпромислового значення тої чи іншої ріки, чи її частини, маємо 4 групи рік України: І група загального значення в рибальстві країни, куди належать: а) нижня течія Дніпра разом з додатковою системою вододій, що простягається між спорудою Дніпровської Гідроелектростанції біля м. Запоріжжя та Дніпро-Бузьким лиманом, довжиною 346 км; б) нижня течія Південного Бугу,

довжиною 50 км., рахуючи від гирла р. Інгула і вниз до Півд. Бугу в Дніпровий лиман; II група меншого значення, ніж попередня, куди належать: а) Дніпро вище споруди Гідроелектростанції, б) р. Десна в межах України (558 км від її гирла) в) р. Прип'ять до кордону Білоруси (83 км від гирла), г) Дністер від гирла р. Збруч, д) пониззя усіх допливів цих річок 8 км від гирла; III група це 25 рибпромислових рік місцевого значення, в усій або частинній довжині, як: Південний Донець — 955 км та Півд. Буг — 900 км, далі Псьол та Інгулець довжиною понад 500км; серед них є й незначні ріки як: доплив Дніпра, Стугна, довжиною 67 км; IV група це водойми, що не мають промислового значення.

Загальна площа річкової системи України (без Західніх областей, Дону та Кубані) разом із найменшими водоймами, що можуть бути використані з метою рибальства, сягає до 200-300 тис. га.

На деяких річках і ріках України за останні десятиріччя споруджено водойми з метою використання водної сили, напр. т. зв. „озеро Леніна” на Дніпрі, площею понад 22,5 тис. га та глибиною до 40 м, чи то для забезпечення населення міст ужитковою водою, чи водойми на річці Тетерев біля м. Житомира, або ж для забезпечення промислових підприємств, як напр. Карловська водойма, площею в 600 га та глибиною до 10 м з мінералізованою водою, на р. Вовчий в Донському басейні, в придонних шарах якого в кінці літа солоність сягає до 2%, Ольхівська, площею — 350 га та глибиною до 9м; і також водойми, утворені на портових розробках, в глинищах, каменоломах, соляних розробках тощо. Загальна площа цих останніх водойм Донбасу та Кривого Рогу, яких звать звичайно технічними водоймами, що невикористані для рибогосподарських цілей, перед другою світовою війною дорівнювала біля 10 тис. га.

Крім водойм на дуже багатьох ріках і річках України споруджено також неспусні, напівспусні або спусні стави, які мають, звичайно, незначні глибини та різно використовуються як млинарські, фабрично-заводські, рибоводні тощо.

Крім водойм, що пов'язані з річками та їх піймами, в Україні є ряд стоячих водойм, що розташовані поза межами річкових пійм, які мають різну назву: „озера”, напр. оз. Святе на Чернігівщині, Корма на Житомирщині тощо; „лимани”, напр. Змієвський лиман (площею в 1380 га) на Харківщині; „стави”, досить численні й різно заболочені; „глинища”, „лоди”, які лежать в поглибленнях ґрунту в степовій смузі України, що мають глибину менше 1-го метра, але можуть мати значні розміри, напр. біля Асканії Нової, довжиною біля 6 кілометрів і шириною в 4 км, який влітку значно висихає. Загальна площа усіх цих водойм, що жи-

вляться ґрунтовими або атмосферичними водами, не врахована, є лише дані про площу ставів, пов'язаних з ріками, так і тих, що розташовані поза річковою системою.

Найбільш багата ставками Правобережна Україна, і з них найбільш багаті області: Винницька — 14639 га, Кам'янець-Подільська — 13289 га, Київська — 10574 га, Житомирська — 6848 га, на них припадає 61% усієї ставкової площі України; останні 11 областей мають таку водну площу ставів: Дніпропетровська — 4934 га, Полтавська — 3689 га, Сумська — 3689 га, Миколаївська — 3233 га, Кіровоградська — 3125 га, Одеська — 2441 га, Запорізька — 1800 га, Чернігівська — 1641 га, Сталінська — 1439 га, Ворошиловоградська — 570 га, Харківська — 2013 га.

1940 р. загальна площа діючих і використаних для рибиництва та рибальства ставів сягала біля 74 тис. га й давала біля 140 тис. центнерів риби; з того понад 92 тис. цнт. короп та 48 тис. цнт. дикої риби. Середня рибопродуктивність ставів була біля 200 кг риби на 1 га. Загальна площа перерахованих вище усіх водойм (без лиманів та солоних озер) мабуть перевищує 300 тис. га. Сюди неувійшли стави Цукротреста понад 1000 га, Лісного Управління та інш. В Україні є ще можливість дальшого збільшення ставкової площі для утворення нових ставків, збільшуючи їх площу на 100 тис. га.

Отже, уся загальна площа річкової системи й різного роду ставів та інших прісних водойм, що можуть бути використані для рибного господарства, вцілому сягає площі понад 500-600 тис. га.

(Продовження буде.)

Проф. О. Корсунський

ПТАХОПРОМИСЛОВІСТЬ У ЗДА

Птахівництво у ЗДА за останніх 50 років перетворилось на птахопромисловість, справжню індустрію, що, крім самого птахівництва, включає в собі різні виробництва, пов'язані з птахопромисловістю та обслуговуючі її.

Вцілому птахопромисловість у ЗДА включає:

- 1) Курівництво з яйцепромисловістю та відповідною сіткою інкубаторіїв.
- 2) Вирощування курчат на м'ясо (broilers), що є цілком окремою галуззю птахопромисловости. Сюди ж треба віднести сітку птахорізень.
- 3) Індиківництво.

- 4) Виробництво інкубаторів та різного устаткування для вирощування курчат та для утримання дорослих курей.
- 5) Виробництво кормів для птахів.
- 6) Виробництво ліків для птахів.

Ми коротко поділимось з читачем у цій справі відомостями лише про курівництво та індиківництво. Про качківництво та гусівництво не будемо згадувати, бо качківництво це другорядна галузь птахопромисловости, а гусівництво у ЗДА настільки підупало, що потрібні були окремі заходи, щоб воно цілком не вмерло.

Отже, почнемо з курівництва. Щоб читач одразу уявив собі розміри цієї галузі промисловости, подам, що у 1952 р. у ЗДА було вирощено курей 617 мільйонів голів. Яєць було одержано кругло 170 мільйонів стандартних скриньок по 30 тузнів яєць у кожній; це більше як 61 мільярд (!) яєць на суму 2.104.694.000 долярів.

Бройлерів (курчат на м'ясо) вирощено в тому ж році — 886.000.000 голів на суму 776.929.000 дол. Індиків було вирощено в 1952 р. 60.500.000 голів на суму понад 350 мільйонів долярів.

Організація птахівництва у ЗДА

Найнижчою ланкою у птахівництві є фарма. Це, у переважній більшості випадків, не є спеціалізована фарма. Птахівництво тут є лише підсобною галуззю до інших галузів господарства.

Розмір стада у такій фармі, звичайно, в середньому 200-250 голів курей. Є фарми, для яких розведення курей є основною галуззю господарства. Там розмір стада — від 1.500 вгору. Є дуже великі птахогосподарства, звичайно племінного напрямку, з тисячами голів основного стада. Фарми, звичайно, змінюють своє стадо щороку; на другу зиму курей залишають дуже рідко.

Купують щовесни одностенних курчат-курочок. Їх вирощують спочатку в брудер-гавзах (brooder house), далі в спеціальних вирощувальних домиках, що, в більшості, мають вигульну площу, або хоч т. зв. Sun Porches. Перед періодом початку яйценесення т. т. в 5-5½ місяці курочок переносять до будинків, де вони перебуватимуть цілу зиму. Ці будинки обладнані гніздами, де кури несуться. Часто (в більшості тих, що я бачив у трьох стейтах — Міннесота, Айова та Віскансин) ці будинки не мають вигулів, і кури сидять у них впродовж усього сезону несення, т. т. до наступної осені, зовсім не маючи вигулу. Брудергавзи обладнані автоматичними брудерами, що ogrіваються оливою або газом. Крім того тут є годівельниці на мішанку та напувальниці. Годі-

вельницями та напувальницями обладнані й виростні будинки та будинки для дорослих курей. Як брудери так і інше обладнання є різних систем, різної конструкції та виготовлене з різного матеріалу — дерева, заліза, алюмінію.

Фармер купує курчата від інкубаторія. Це окремі підприємства, що інкубують та продають однодобових чи, часом, і старших курчат, звичайно, розподілених на курочок та півників.

Цей розподіл за статю переводили донедавна фахівці цієї справи без будь якої апаратури. Тепер винайдено спеціальні машини, що прискорили, упростили та уточнили цей розподіл. Півників продають у спеціальні заведення, що вирощують їх 10-12 тижнів до ваги коло 3½ фунтів, і в цьому віці їх звать бройлерами (broilers).

Інкубаторії обладнані інкубаторами — звичайно великого розміру — на десятки тисяч яєць одноразової закладки. Цих інкубаторів буває 2-3, а, іноді, то й 12 і більше, в залежності від потужности підприємства.

Час функціонування інкубаторія різний; деякі працюють лише від кінця січня або лютого до кінця травня чи половини червня, а деякі — цілий рік. Інкубаторії яйця на інкубацію одержують вбільшості від сторонніх стад, але, звичайно, перевірених щодо відповідних хвороб та високоякісних у племінному відношенні. Деякі інкубаторії мають своє стадо для одержання яйця на інкубацію; це особливо там, де інкубаторій веде племінну роботу.

Інкубаторій часто продає, крім курчат, ще обладнання для птахівництва та й корм для всіх вікових груп (малі курчата, ростучі, дорослі — продуктивні кури) та й ліки птахів.

Інкубаторій — це осередок птахівництва на певний район географічний, а не адміністративний. Господарі інкубаторіїв (Hatcheryman), звичайно, більш інтелігентні, ніж їх клієнти-фармери. Часом є тут люди і з науковими ступенями. Ці, звичайно, займаються племінною роботою.

Такий гетчерімен є осередком птахівництва всієї цієї околиці. Коли він продав фермеру певну групу курчат, то його обов'язки тим не кінчаються, а, власне, починаються. Всі питання вирощування, годівлі і, навіть, боротьби з хворобами, — це, в першу чергу, справа гетчерімена.

Інкубаторій висилає своїх людей переводити різні серологічні тести, як напр. на Pullorum Disease, вакцинації тощо. Персонал інкубаторія, особливо сам господар, це перший радник у боротьбі з хворобами птахів.

Інкубаторіїв є дуже багато, і тому вони мають не дуже то велику (відносно!) територію, і можуть уділювати до-

силь уваги кожному своєму клієнтові. У Міннесоті, наприклад, у 1951 р. було 475 інкубаторіїв.

Расовий склад курей у ЗДА є різноманітний, але переважають легкі яйценесні кури як леггорни, або тяжкі, т. зв. універсальні, як Нью-Гемпшири.

Племінна справа є в руках університетів та окремих підприємств, в більшості випадків дуже досвідчених фахівців-практиків, а, часто, і людей з науковими титулами.

Годівля курей тут провадиться або самими мішанками (що у нас звались — комбікормами) або комбіновано: мішанками й зерном. Як рецепти мішанок так і взагалі поради щодо годівлі дають, звичайно, стейтові університети. Є спеціальні рецепти мішанок для маленьких курчат — *Starting Mash*, мішанки для періоду росту — *Growing Mash*, та для періоду яєчної продукції — *Laying Mash*. Крім цих мішанок дають птиці яєсь зерно — кукурудзу, овес, пшеницю, ячмінь, враховуючи це у раціон. Є ще оригінальний спосіб годівлі т. зв. *Safeteria*. Це робиться так, що у годівельниці насипають (в різні відділи) усі потрібні корми, а птиця вже вибирає сама коли та скільки їй чого їсти. Крім *Mash*-ів та зерна, курам дають *Grit* — дрібненькі камінчики з граніту та *Oyster Shells* — подрібнені скойки устриць.

Фармер, звичайно, корми купує у фірми, що виготовляє та продає їх через сітку своїх представників. Найбільше популярні корми великих фірм, але є місцеві, невеликі підприємства, що теж постачають корми фермерам. У склад кормів входять тепер не лише основні, так би мовити, інгредієнти — білки, вуглеводани, товщі, мінеральні солі й вітаміни, а ще, дуже часто, й антибіотики (пеніцилін, терраміцин, бацитрасин, авреоміцин і т. д.) як стимулятори росту та деякі медикаменти для попередження й лікування деяких хворіб.

Корми продають або інкубаторії або спеціальні крамниці — *Feed Stores*.

З хворіб, що тут розповсюджені, треба назвати в першу чергу: *Pullorum Disease* — бацилярна біла бігунка або пулороз, кокцидіоз, інфекційний бронхіт та *Newcastle Disease* — це у курчат. У дорослих курей — віспа (вісподифтерит), холера та, особливо *Leucosis*, що відомий був в Україні перед війною як нейролімфоматоз. Звичайно, часто тут спостерігаємо різні авітамінози та дуже багато випадків розладу травлення з різних причин (*Unspecific Enteritis*).

Діагностика та лікування хворіб курей тут належать до дуже численних установ та осіб.

Взагалі першим „лікарем” курей є, звичайно, сам господар або, швидше, господиня. Господар, звичайно, має багато дорадників сусідів, знайомих. Це, так би мовити, все особи неофіційні. Офіційно ж першою ланкою, у ланцюгу

боротьби з хворобами птахів, є *Hatcheryman* чи *Feedman*. Вони переведуть розтин, дадуть діагнозу та порадять ліки. Ці ліки вони ж і продадуть фермерові. Вищий авторитет у цих справах є *Salesman* — представник фірми, що виготовляє та продає ліки для курей. Найбільші такі фірми у ЗДА, це: *Dr. Salsbury, Gland-O-Lake, Whitmoyer Laboratories, American Scientific Laboratories* (скорочено: *A. S. L.*), *Hilltop Laboratories, Vineland Laboratories* тощо.

Існує багато дрібніших. Крім того великі фірми, що виробляють переважно ліки для людей, мають відділи, що виготовляють ліки для птахів, напр. *Merck, Lederle* та інші. При всіх цих фірмах існують дослідні лабораторії, що несуть і функцію діагностування хворіб птахів та давання порад щодо боротьби з цими хворобами. Є діагностичні лабораторії також при університетах та їх філії.

Ці діагностичні лабораторії обсажені ветеринарними лікарями та мають спеціальне устаткування.

Кожна така фірма влаштовує щороку 2-3 рази короткотермінові курси для підвищення кваліфікації своїх представників *Salesman-ів*, як і торгівців та *Hatcheryman-ів*, що продають препарати цієї фірми. На цих курсах бувають також фермери.

*
**

Цілком своєрідна й для нас невідома галузь птахопромисловости у ЗДА, це вирощування *Broiler'ів*. *Broiler*, — це курча віком 10-12 тижнів та вагою 3-3½ фунта; це надзвичайно ніжне м'ясо, що є у ЗДА дуже люблене.

Ця могутня промисловість розвинулась впродовж 20-25 років, особливо за останніх 12-13 років. Як ми вже згадували, минулого року у ЗДА було виходовано 886 (886!) мільйонів голів бройлерів, вагою 2.695.358.000 фунтів, на суму 776,929.000 дол. (!).

Є два основних способи вирощування бройлерів — у клітках (батареї) та на підлозі у великих, спеціально збудованих або пристосованих сараях, великими масами, по 10-15 тисяч у кожній групі. Таких груп підприємець виходує за рік, звичайно, 4. Вирощування бройлерів, — це прибуткова галузь, але лише при умові, що підприємство буде велике — 50-100 тисяч річного обороту та що не буде більших епізоотій.

*
**

Індиківництво. Індиче м'ясо американці дуже люблять. Крім того, деякі старо-американські традиції включають у собі споживання індика (як напр., *Thanksgivingday*), тому не диво, що ця галузь промисловости розвинена тут дуже сильно, як ніде у світі. У 1952 р. у ЗДА виходовано 60½ мільйонів голів індиків на суму понад 350 мільйонів доларів.

Інкубують індиче яйце спеціальні *Hatcheries*, а годують — спеціальні підприємства. Відмінність індиківництва порівняльно з курівництвом та, що тут, у індиківництві, майже немає малих підприємств. 1000 індиків — це мале підприємство. Середній розмір індичого табуна 3-5-10 тисяч і більше голів. Індиків годують приблизно 24 тижні до середньої ваги коло 24 фунтів індика та 14-16 фунтів індички. Всіх їх продають на м'ясо. Є спеціальні господарства, що тримають дорослих індиків на одержання яєць. Яйця ці вони продають до спеціальних інкубаторіїв.

Є тут і промисловість вирощувати індиків-бройлерів, але ця галузь мало розвинена.

З хворіб індиків треба зазначити такі: бацилярна біла бігунка, кокцидіоз, це у молодих індичат; *Histomoniasis* або блек гед (*Black Head*) — у старших індичат та іноді і в дорослих; свиняча бешиха *Erysipelas* (переважно у вересні-жовтні) у дорослої молоді: холера та численні випадки неспецифічних ентеритів, що залежать, певно, від якихсь ще ближче невивчених хиб у годівлі.

Отже, птахівництво у ЗДА, як бачимо з цього короткого нарису, це дуже велика промисловість, загальні обороти якої складають кілька мільярдів доларів щороку і, навіть в умовах багатих ЗДА, є серйозною галуззю народного господарства.

Проф. М. Величківський

ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД СУЧАСНОГО ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ ГОЛОВНИХ ДЕМОКРАТИЧНИХ КРАЇН ВІЛЬНОГО СВІТУ

Обидві світові війни, як перша так і друга, порушили нормальний стан економічного життя усього людства старого суходолу, не згадуючи вже про політичне життя країн усього світу. Люди, що пам'ятають ще часи до 1914 р., звичайно, згадуючи про ті часи, важко зідхають і зазначають: „Так, то були під економічним оглядом благословенні часи!” Це так згадує старше покоління, а молодше, хоча само економічного життя тих часів і не переживало, але знає про це з уст своїх близьких, що були свідками тих часів. Зараз же після I-ої світової війни, весь світ поділився на дві нерівні частини. Цей поділ стався не за принципом: переможені й переможці, а за принципом — західній демократичний світ, до якого належала вся Центральна і Західня Європа з Англією і весь континент Америки, Африка й Австралія, а до другої частини світу належала кол. Росія, чи, як тепер зветься, ССРСР з її тоталітарно-комуністичною

системою. Перша частина світу після війни скоро почала поновляти своє економічне життя, що було зруйноване I-ою світовою війною. Усі недоліки в економічному житті в країнах демократичного світу були дуже скоро поладжені. Частина ж світу, що на своє нещастя опинилась під советами, підпала під різні експерименти за засадами комуністичних вчителів Карла Маркса й Леніна. В цій частині світу не могло бути й мови про якесь налагодження економічного життя, бо рівень життя пересічної підсоветської людини був завжди нижчий найменшого прожиткового мінімуму людини вільного світу. Навіть гітлерівська Німеччина, що після 1930 р. посилено почала готуватися до відплатної війни, перебувала в непорівнянно кращому економічному стані, ніж ССРСР. Адже ж, коли ССРСР не загинув як незалежна економічна одиниця, то лише завдяки страшенному теророві з рабською системою господарювання. А далі, ніде правди діти, советам допомагав демократичний світ своєю, вигідною для советів, торгівлею й позиками. А совети тим часом у себе вдома морили голодом своїх людей-рабів, а на всесвітній ринок викидали крам по надзвичайно низьких цінах, утворюючи демпінг, і, цим самим, пошкоджуючи всесвітню економіку. Але настала 2-га світова війна. Совети були урятовані від своєї загибелі тупоумною політикою австрійського ефрейтора Гітлера й щедрою допомогою ЗДА. Друга світова війна ще більше пошкодила економічне життя світу, як перша. Коли б не допомога ЗДА багатьом країнам Європи й Англії, що ведеться й нині, то невідомо, як сьогодні виглядала б Західня Німеччина, Франція, Італія, Бельгія, Голляндія, Скандинавія, Югославія, а навіть і Англія з її коммонвелтом. Але, у всякому разі, за допомогою ЗДА економічне життя демократичних країн нині, можна сміливо сказати, стало на твердий ґрунт й залікувало рани, як наслідок 2-ої світової війни. По всіх головних промислових країнах світу промисловість не тільки відновила свою продукцію, але, своєю продукцією перебільшила довоєнні часи. Ми наводимо декілька цифр, які це підтверджують:

Індекс промислового виробництва
(1929 р. — 100)

	1949 р.	1950 р.	1951 р.	1952 р.
Загальний індекс промислового виробництва демокр. країн	147	164	178	176
В тому числі:				
ЗДА	160	182	200	176
Англія	144	157	160	155
Франція	92	92	104	112
Італія	103	118	134	136
Бельгія	95	97	112	104

Отже, з наведених цифр видно, що промислове життя у вільному світі стало не тільки на твердий ґрунт, а, навіть, і збільшило продукцію в порівнанні до 1949 р. Навіть Західня Німеччина, яка найбільше потерпіла від 2-гої світової війни, за останні чотири роки збільшила свій вивіз в 4 рази, а в вивозі своїх сільсько-господарських машин до Аргентини Західня Німеччина навіть почала конкурувати зі ЗДА. Друга велика держава, що потерпіла від світової війни, Японія, за останні роки збільшила свій вивіз більше ніж в 2½ рази. В країнах південно-східньої Азії 1950 р. Японія зайняла друге місце серед експортерів бавовняно-паперових виробів, а 1951 р. на згаданому ринкові вивіз японських тканин був на 20% більший англійського.

Теж саме можна сказати і щодо сільського господарства в системі демократичних країн. За винятком деяких країн, де внаслідок стихійних природних умовин сільське господарство потерпіло, а вцілому скрізь по демократичних країнах помічається цілком задовільний, коли навіть не добрий, стан сільського господарства. У ЗДА навіть помітний винятковий зріст державних запасів споживчих продуктів, і в Конгрес внесено кілька законопроектів, в одному з яких конгресмен Кейн пропонує урядові ЗДА задаром віддати потребуючим країнам 25% усіх державних споживчих запасів.

Щодо своєї цінностевої вартости, експорт різних товарів за останніх пару років на всесвітньому ринкові демократичних країн також збільшився, як збільшився й індекс фізичного обсягу зовнішньо-торгового обігу цих країн. Для ствердження цього наводимо цифрові дані:

Цінність вивозу й індекс фізичного обсягу зовнішньо-торгового обігу демократичних країн світу

	1950 рік		1951 рік		1952 рік	
	1 півр.	2 півр.	1 півр.	2 півр.	1 півр.	2 півр.
1. Вивіз у мільярдах дол.	24,7	30,6	37,6	37,8	37,2	—
2. Індекс фізичного об'єму (1937 р. — 100)	113	128	136	134	134	—

В другому півріччі 1951 року цінностева вартість, як показує наведена цифра 37,8 мільярдів, знизилася до 37.2 м.д. дол. в першому півріччі 1952 року, як наслідок зниження гуртових цін на деякий товар як сталевий прокат, чавун та інш., про що ми ще згадуємо.

От так, кинувши побіжно оком на загальний стан народнього господарства головних країн вільного демократичного світу, ми виявляємо, що ніби все і скрізь перебуває

в найкращому стані. В одних країнах добре, в інших країнах гірше, але нібито все і скрізь гаразд, за винятком деяких країн, і то колоніальних, про які мова буде окремо.

Так було б, коли б не оте саме але. На лихо всьому світові, і то не тільки людям демократичних країн, але й нещасним людям-рабам варварсько-тоталітарної комуністичної системи, існує ССРСР. Совети гарячково готуються до агресивної війни, щоб захопити весь світ, а потім усіх людей, як і в советському союзі, перетворити на рабів, утворивши скрізь рабську комуністичну систему. Весь вільний світ, під проводом ЗДА, щоб попередити агресію з-боку московських комуністів, почав теж озброюватися. По всіх країнах почали збільшуватися прямі військові витрати, а тому скрізь по всіх країнах зростають податки.

Бюджет усіх держав світу перебуває в напруженому стані. Навіть у ЗДА на сьогодні державний борг досягає 265.538.000.000 доларів. Критична цифра державного боргу встановлена Конгресом на 275 мільярдів доларів. Треба не забувати, що цей борг є внутро-державний, і не уявляє небезпеки для ЗДА. Є думка, навіть, щоб ліміт державного боргу ЗДА збільшити. В одних країнах витрати на озброєння не викликають особливих загроз для нормального розвитку народного господарства, а в інших країнах навпаки, так би мовити, мілітаризація народного господарства підриває основи народного господарства і впливає від'ємно на рівень життя населення даної країни. У ЗДА ця мілітаризація не зменшує покупної здібності населення, не понижує попит на виріб промисловості й сільського господарства, не викликає скорочення цивільного виробництва і не утворює умовин для наступлення економічної кризи. ЗДА мають можливість нині тримати на високому рівні свою обороноздатність, і, в той же час, тримати на високому ступені рівень життя свого населення. Платежездатність у населення ЗДА не зменшується, й умовини збуту товарів не погіршали. В країнах вільного світу почала відчуватися подекуди долярова недостача. Гуртові вивозові ціни в 1952 р. в таких країнах як Бельгія, Люксембург, Франція, Зах. Німеччина, Японія, які є основними експортерами чорних металів, знизилися на чавун і сталь на 15-20%. Це ще не є ознакою кризи, але явищем, що показує на якусь ненормальність-перешкоду в світовому господарстві. Цією ненормальністю є оте, примушене у демократичних країнах вільного світу, збільшення витрат на обороноздатність.

От ці вимушені витрати і є тим лихом, що погіршують стан народного господарства країн вільного світу. В промові 16 квітня 1953 р. президент Айзенгауер зазначив: „Кожна вироблена гармата, кожний спущений на воду корабель,

кожна випущена ракета є, врешті, обкрадення тих, хто го-
 лодний, тих кому холодно і в кого немає одєжі. Цей оз-
 броений світ витрачає не тільки гроші, він витрачає працю
 своїх робітників, геній своїх вчених, руйнує надію своїх
 дітей". Святі, правдиві слова, сказані президентом ЗДА.
 От ці вимушені витрати на озброєння і впливають від'ємно
 на розвиток нормального життя в країнах світу. За даними
 Економічної комісії ОН для Європи, в першому кварталі
 1952 р. купівля текстилю й одягу була менша ніж у 1949 р.
 у Франції й Данії на 13%, у Бельгії на 22%, в Голяндії на
 27%, в Австралії на 37%, Швеції на 23% а, в Англії на 26%.
 Щодо Австрії, то там на збільшення показаного відсотку
 впливає до всього ще й окупаційний режим у країні, виною
 чому є СССР, який, як відомо, відмовляється підписати ми-
 ровий договір з Австрією і тримає на території цієї країни
 свої окупаційні війська. Ця ненормальність, як наслідок во-
 енних витрат на вимушене озброєння, відчувається і в краї-
 нах колоніяльних і напівколоніяльних. Згідно даних статис-
 тичного бюро при секретаріяті ОН, що були оголошені в
 вересні 1952 р., за останні два роки вартість життя збільши-
 лась: в Бельгійському Конго на 21%, в Маляях на 30%, в
 Англо-египетському Судані на 32%, в Австралії на 44%. Це
 погіршення економічного життя переважно і викликає, як
 цілком природне явище в країнах азієських і африканських,
 заворушення, як протест колоній проти своїх метрополій.
 Московські ж комуністи стараються це незадоволення міс-
 цєвого населення використати у своїх комуністично-москов-
 ських інтересах. Отже, як ми бачимо, відчуваються недоліки
 в світовому господарстві вільних країн світу. Ці недоліки
 відчуваються в одних країнах більше, в інших менше. ЗДА,
 як передова й багата країна вільного світу, подає велику до-
 помогу іншим країнам, щоб перебороти згадані недоліки.
 Але є ще сила, що всяко намагається руйнувати конструктив-
 ну діяльність ЗДА. Ця, так би мовити, темна сила нама-
 гається скрізь у світі сіяти розрухи й викликати війни (Ко-
 рея, Індокитай, Лаос). Ця темна сила у всіх вільних демо-
 кратичних країнах через свої п'яті колони намагається за-
 хопити весь світ, для чого довела свої озброєні сили до
 нечуваних в історії розмірів. Маленков у звітній доповіді на
 ХІХ З'їзді партії подав цифри про зріст промислової про-
 дукції у СССР й інших країнах, які ми й наводимо:

Назва країн	1929 р.	1939 р.	1948 р.	1950 р.	1951 р.
СССР	100	552	721	1082	1266
ЗДА	100	99	175	182	200
Англія	100	123	135	157	160
Франція	100	80	85	92	104

Якщо 1929 р. приймемо за 100, то, виходячи з цього ро-

ку, бачимо як зростає військова промисловість в ССРСР і як зріст цієї промисловості відстає від ССРСР в інших країнах світу. В даному разі мається на увазі безперечно зріст військової промисловості. Маленков в своєму звіті Центральному Комітетові партії подав відомості, з яких виходить, що продукція предметів споживання не зростає, а навпаки, обнижується. Хрущов, генеральний секретар Комуністичної партії, на пленумі ЦК компартії зазначив: „Компартія послідовно переводила курс на найбільше розгортання важкої індустрії (розумій військової, — М. В.)... У нас не було можливості забезпечити одночасний розвиток високими темпами і важкої індустрії (треба розуміти — військової індустрії, — М. В.) і сільського господарства і легкої промисловості”. Згідно з поданими даними з чергового тому військово-морського альманаху „Джейнс Файтінг шипс”, ССРСР має нині 370 підводних лодок проти 201, що їх мають ЗДА. За цими ж даними співвідношення морських сил великих держав насьогодні наступне:

Назва країн	Авіаносці	Лінійні кораблі	Крейсери	Міноносці	Міноносці	Підводні човни
				носці воен.	фрегати	
ЗДА	102	15	75	362	250	201
Англія	11	5	26	107	161	53
ССРСР	0	3	20	83	38	370

Насьогодні на советських верфях, за цими ж даними, будують ще коло 100 нових підводних лодок.

Отже, ССРСР з країни, що не мала морської фльоти, за короткий час стала країною з чималою морською флотою, особливо підводною, і все це для агресивних цілей.

От, цією деструктивною, агресивною і темною силою була в минулому і нині є ССРСР. Вільний демократичний світ, на чолі зі ЗДА, намагається мирним шляхом налагодити відношення між вільними демократичними державами і ССРСР. Марні справи, з комуністичною Москвою нідочого не можна буде домовитися мирним шляхом. Поки існуватиме темна руйнуюча сила як організоване ціле — ССРСР, нідочого не можна буде домовитися. Комунізм — себто ССРСР — мусить бути в якийсь спосіб унешкідливлений в можливо якнайкоротший час, бо ця деструктивно-активна сила зростає у своїй міці, в чому допомагає їй рабсько-комуністична система господарювання. Злом у всьому світі є комуністична Москва, яка мусить бути в якийсь спосіб унешкідливлена.

Проф. П. Кованьковський

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА З'ЄДИНЕНИХ ДЕРЖАВ ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ

Проблема аналізу фінансово-економічної політики З'єдинених Держав Північної Америки в сучасний момент надзвичайно складна через те, що до влади прийшла республіканська партія, політика якої ще не цілком з'ясована. Демократична партія керувала країною 20 років, і ми можемо простежити основні принципи цієї партії.

За яких умов було обрано президента Рузвелта і чим з'ясований його новий для Америки курс, який він назвав **New-Deal**.

Період 1921-30 рр. був винятковим в історії фінансів З'єдинених Держав; він пройшов без жодного дефіциту і при сильному зниженні державного боргу, який з 1921 р. по 1930 р. зменшився з 24 млрд. дол. до 16 млрд. дол., тобто на 8 млрд. дол. (Ще б два таких періоди, і борг був би зовсім погашений, але доля готувала інше).

В згаданий період витрати і прибутки держави набули стійкого характеру. Щорічні великі рештки в бюджеті говорили про правильне надходження податків і про економічний добробут населення. За період з 1920 по 1930 рр. надвишка прибутків в бюджеті становила солідну суму 8.360 млн. дол., які витрачено на сплату боргу, що знизився на 8.113 млн. дол.

Цей сприятливий наслідок щасливого періоду життя американців ще більше зміцнив погляд, який традиційно склався, а саме, що кожна людина сама за себе відповідає, як за свої удачі, так і за невдачі, і не має права вимагати від будького допомоги. Ця стара англійська теорія індивідуалізму, перенесена до З'єдинених Держав, виникла з вчення Адама Сміта про господарську діяльність людини. За цією теорією кожна людина розвиває свої творчі сили цілком тільки в тому разі, якщо їй у цьому ніхто не заважає і якщо держава не втручається в господарські відносини. Це вчення твердить, що людина, даючи собі користь, тим приносить користь і суспільству, бо марна для суспільства людина, що не знайде засобів до життя.

Але прийшов момент, коли це вчення капіталістично оптимізму виявилось застарілим. Страшна криза 1929-31 рр. струснула усім державним і господарським організмом З'єдинених Держав; банкрутства, безробіття, поневіряння фермерів не могли не знайти відповіді в урядових колах. Болюче питання про вихід з кризи перетворилось на широку проблему перегляду основ світогляду американців. Громадська думка таких ділових людей як американці дуже консервативна, і потрібно було часу й випробувань, щоб вона

змінилась. Між тим господарська руїна і загибель багатьох приватних господарств сильно вплинули на стан державних фінансів, справді показавши, що невтручання уряду в приватні справи іноді відбиваються дуже боляче й на суспільному організмі. Це видно з наступної таблиці:

30 червня кожного року	прибутки	видатки	+ або --	державний борг
1931	3.190	3.671	- 481	16.801
1932	2.006	4.535	- 2.529	19.487
1933	2.080	3.864	- 1.784	22:539

Катастрофічне зменшення державних прибутків за два роки і зростання витрат водночас викликали великі дефіцити, з яких дефіцит 1932 р. був більшим за всі прибутки країни. За ті два роки державний борг збільшився на 5.738 млн. дол. Очевидно, весь соціально-політичний і господарський організм держави захворів.

За таких обставин, у березні 1933 р. замість Гувера, президентом ЗДА було обрано від демократичної партії Франкліна Рузвелта, що проголосив новий курс внутрішньої і зовнішньої політики ЗДА, так званий **New-Deal**.

Новий курс, поволі й наполегливо запроваджуваний, привів до цілковитого краху старих поглядів про абсолютне невтручання держави в господарські відносини всередині країни і на невтручання у справах Європи.

Рузвелт став президентом держави у той час, коли країна переживала жах кризи і коли в цьому ж 1933 р. на світовий кон вийшла загрозлива постать Гітлера. З 1931 р. почалась нова доба великих постійних дефіцитів, вперше викликаних кризою, а потім витратами на озброєння. Цей період тривав від 1931 р. до вступу у війну з Німеччиною і далі. Дефіцити почались ще до обрання Рузвелта президентом, але, ставши ним, він запровадив політику збільшення дефіцитів. Дефіцити й позики були наслідком не браку плану й обережності, а походили з плану й обережності.

Рузвелт одразу ж змінив внутрішню економічну політику ЗДА і ввів цілу систему соціальних заходів, які існували в Європі вже довгий час.

Він давав безробітним державну допомогу, мільйони родин одержували допомогу грошима і натурою з коштів держави і громад, він проводив в широких розмірах громадські роботи, встановив в міністерстві праці новий відділ — служби найму робітників, видав закон про соціальне забезпечення робітників і про забезпечення на старість.

Кожний штат з 1 січня 1936 р. мусів був утворити фонд для забезпечення робітників від безробіття з внесків працевдавців, пропорційно до розмірів заробітної платні.

Для допомоги фермерам було утворено управу аграрно-

го впорядкування, т. зв. ААА. Завданням цієї організації було встановлення правильного співвідношення цін на сільсько-господарські і промислові вироби. Сильне падіння світових цін на хліб руйнувало фермерів. Боротись можна було зменшенням засівних площ і продукції хліба. Це викликало перебудову господарства фермерів, на що вони йшли неохоче. Для сприяння встановлено компенсації і премії за виконання програми, які видавали власникам великих маєтків, громадам і окремим фермерам.

В питанні про безробіття Рузвелт мав свою особливу думку. Раніше вважали, що безробіття — явище минуче, тимчасове, яке залежить також від тимчасових причин (криз); таке безробіття мусить само собою закінчитися з поживленням господарської діяльності. Рузвелт дивився на це питання глибше; він звернув увагу на той факт, що безнастанна механізація і технізація процесів виробництва створює загрозу сталого безробіття, і що для боротьби з ним потрібні не тимчасові, а сталі заходи. Таким чином утворено „Службу найму робітників”, що виконувала ролю біржі праці. Статистика підтвердила думку Рузвелта. Завважено, що за період 1899-1929 рр. у ЗДА продукційність праці сильно виросла, але кількість промислових робітників упала з 9 до 8,8 млн. осіб. Таке ж явище спостерігалось і в роки кризи, продукційність зростає швидше кількості робітників. Ця тенденція, властива взагалі капіталістичному господарству, посилюється під час криз. Тому за криз потрібні особливі надзвичайні заходи для підшукування праці робітникам. Ми подаємо відомості про ті витрати, які зробив союзний уряд ЗДА в боротьбі з кризою за період 1931-40 рр. Витрачено було:

На здійснення агрикультурної програми	3.820	млн. дол.
На громадські роботи (зокрема шляхи)	2.424	„ „
На громадські будівлі	740	„ „
На поліпшення річок і гаваней	905	„ „

Разом 7.889 млн. дол.

Така програма та її здійснення у внутрішній політиці. Але 1933 р. в Німеччині прийшов до влади Гітлер, і Рузвелт, навчений досвідом першої світової війни, став рішуче та швидко озброювати свою країну.

Бюджет став щедалі більш громіздкий, витрати проходять і в звичайному і в надзвичайному бюджеті, державний борг швидко зростає, і в 1940 р. доходить майже до 45 млрд. дол. Як збірано й куди витрачувано ці великі суми за 1931-1940 рр., ми бачимо з таких даних: серед прибутків головне місце має прибутковий податок, що дає 38,7% (5.789 млн. дол.), а серед витрат — національна оборона, що вимагала 49,6%

бюджету (33.768 млн. дол.). Отже, прибутковий податок майже покривав видатки на національну оборону. Привертає увагу велика сума на сплату відсотків на позики — 11,8% (8.045 млн. дол.). У цьому виявляється негативний вплив кредиту, бо при посиленому використанні кредиту, відсотки обтяжують бюджет.

Поволі змінюється ставлення ЗДА до тогочасної війни, Рузвелт передбачає можливість майбутніх ускладнень; він поволі провадить війну з ізоляціоністами і, поступово, зміцнюється переконання про потребу втручання.

Проте промисловість ЗДА не була наставлена на воєнну стопу; для її мобілізації потрібно було часу. Роз'яснюючи закон про допомогу Англії, Рузвелт сказав, що цей закон свідчить про закінчення компромісу з тиранією і, якщо американське виробництво буде пущено в рух, диктатура тиранії буде зламана. Рузвелт прагнув прихилити громадську думку ЗДА до того, що допомога Англії повинна бути подана без порушення нейтралітету, це перше, а друге, що ЗДА повинні посилити охорону своєї країни від можливої агресії будьякої іншої країни. Для виконання першого завдання 2 вересня того ж року (1940) укладено було англо-американський договір про бази й контрміноносці. Для виконання другого завдання, 16 вересня 1940 р. запроваджена обов'язкова військова служба й армія повинна була бути збільшена до 16 млн. осіб. Це була цілковита новина для країни, що не знала обов'язкової військової служби і це свідчило про чимале зрушення громадської думки.

Встановився міцний зв'язок між Англією а ЗДА в особах Черчіла й Рузвелта, які 14 серпня 1940 р. оголосили декларацію, що дістала назву Атлантийської Хартії. Рузвелт широко використав право організації допомоги Англії, але він не повідомив Конгрес ЗДА про утворення озброєної охорони морських транспортів. Рузвелт чекав повільної, але безперечної еволюції громадської думки американського народу, і ця еволюція ставала все яснішою. Так, ще недавно громадська думка у ЗДА висловлювалась категорично за невтручання в війну, а тепер, на питання Інституту Галлюпа: „Чи повинні ЗДА допомогти Англії, ризикуючи бути втягненими у війну”, — 62% відповіло „так”.

Президент Рузвелт, після свого переобрання, устами міністра фінансів Моргентауа, повідомив про засади своєї фінансової політики. Їх можна звести до чотирьох точок: 1) Збільшення узаконеної суми заборгованості з 49 до 60 млрд. дол., що вимагало затвердження Сенату. 2) Дальше підвищення податків, але не на речі споживання, а посилення оподаткування прибутковим податком і податком на корпорації. 3) Скасування податкової свободи для громадських позик, що випущені союзним урядом, окремими штатами,

містами й комунальним господарством. 4) Збалансування державних прибутків і витрат без дефіциту неможливе.
(Продовження буде.)

д-р Богдан Винар

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗМУ Й ЛІКВІДАЦІЯ ПРОТИЛЕЖНОСТЕЙ МІЖ МІСТОМ І СЕЛОМ

Немає найменшого сумніву, що „Економічні проблеми соціалізму” (1), опубліковані з нагоди XIX-го З’їзду комуністичної партії ССРСР, носять виразний програмовий характер. Сталін, згд. його секретаріят, що виготовив названу працю, кермувались актуальними вимогами **політичної** ситуації Сов. Союзу в післявоєнних роках. З тої причини розгляд „Економічних Проблем” має неабияке значення для пізнання напрямків сучасної советської політичної економії. Не новою була заява Сталіна, мовляв, економічні закони мають об’єктивний характер. (2) Люди-господарники можуть їх пізнавати і використати у практичній діяльності. Характерною ознакою політичної економії є те, що її закони є короткотривалі. Діють впродовж певного історичного етапу, при існуванні певних історичних економічних умовин. З хвилиною, як історичний розвиток у своєму прогресі перекреслює дані умовини, ті, колишні, закони втрачають свою силу, бо складаються нові економічні умовини, з новими, актуальними, законами. (3) В узглядненні з вченням діалектичного матеріалізму, діють два основні економічні закони. Основний **закон сучасного капіталізму** вимагає (4) „забезпечення максимального капіталістичного прибутку шляхом експлуатації, зруйнування і зубожіння більшості населення даної країни, шляхом закріпачення і систематичного пограбування народів інших країн, особливо відсталих країн, нарешті, шляхом воєн і милітаризації народнього господарства, використовуваних для забезпечення найвищих прибутків”. У відрізненні від капіталістичних країн: у ССРСР, мовляв, практично діє **основний закон соціалізму**. За словами Сталіна, це (5) „забезпечення максимального задоволення постійно зростаючих матеріальних і культурних потреб усього суспільства, шляхом безнастанного зростання і вдосконалення соціалістичного виробництва на базі найвищої техніки”.

Протиставленням цих двох „законів” (звичайно, у пропагандивних цілях), намагаються сучасні советські економісти-теоретики заповнити виразну перевагу підсоветській господарській системі, не зважаючи на яскраві наявні різниці

між декларованим і дійсністю. Щобільше, щоб краще заставити „основий закон соціалізму” працювати для оправдання вислідів сов. господарки, висувається ще другий, додатковий, закон „плянорного пропорційного розвитку народнього господарства”. Являючись похідною формою „основного закону соціалізму”, цей новий кон'юнктурний „закон” дає можливість сов. плянувальним органам раціонально унапрямувати суспільне виробництво. (6) При тому сов. автори чомусь забувають, що **можливість** не можна змішувати з **дійсністю**. Мало роз'яснює в цьому відношенні соромливо-скромне признание, мовляв, советські п'ятирічні пляни є більш-чи-менш точним відображенням самого „закону” плянорного розвитку, тим самим допускається помилки у функціонуванні советських плянувальних органів. Щоб як слід усвідомити собі протекційний характер цих теоретичних обгрунтовань, пригадаємо, що, згідно з твердженням сов. економічної літератури, закон господарської вартості (репродукції) має тільки обмежене поле дії. (7) Його обмежує сусп. власність на засоби виробництва та... самий „закон” плянорного розвитку. Тому про „плянорність” продукції окремих госп. секторів рішає очевидно **директива** комуністичної адміністрації. Тим самим, соціалістичні виробничі відносини апріорно узгіднені з політичним спрямуванням цілої большевицької системи. В коментарі з того приводу читаємо (8): „Закон плянорного пропорційного розвитку народнього господарства дає можливість пляновим органам, виходячи з завдань комуністичного будівництва в даний період, встановити, відповідно до вимог основного економічного закону соціалізму, об'єктивно необхідні пропорції між окремими частинами суспільного виробництва і відобразити їх в народньо-господарських плянах”.

Нам відомі величезні розбіжності між теоретичними заявами і практичною підсоветською дійсністю. Проголошенням нових „законів” вибуяла в повоєнних роках система советського протекціонізму остаточно затверджується і — що важливіше — **легалізується**. Які практичні наслідки цих „нових соціалістичних виробничих відносин”? Як уявляться в нових обставинах проблема взаємовідносин села й міста?

Як відомо, питання взаємовідносин села і міста не є новим для сов. економічної літератури. Цій справі присвячено надзвичайно багато уваги, що більше, — у великій мірі реалізовано намічені постуляти. Ще в „Маніфесті” комуністичної партії поставили Маркс і Енгельс невідклично завдання знищити протилежності між містом й селом. Суспільний прогрес (9) у розумінні комуністичної доктрини визначається способом господарської продукції. Це значить, що розвиток суспільних форм є, передусім, історією розвитку його про-

дукційних процесів. Під продукційними процесами радянські економісти розуміють не тільки відношення людини до продукційних засобів, але також, в рамках суспільної продукції, дійсні відношення поодиноких продуцентів між собою. Історичний розвиток відбувається за допомогою революційних зрушень, тому й перехід від капіталізму до соціалізму відбувається не дорогою повільного еволюційного процесу, тільки шляхом революційної дії за допомогою раптових змін.

Основним носієм революції є динамічний пролетаріат, точніше, індустріальний пролетаріат. І тут вперше виразно накреслюється проблема села й міста. За визначенням Леніна, буржуазію, селянство й інші дрібнопоміщанські верстви означає географічне й психологічне роз'єднання, і тільки пролетаріат творить замкнену зорганізовану цілість. „Тому тільки пролетаріат, у зв'язку з його ролю у продукції, є здібний очолити працюючі експлуатовані маси”. (10) Селянство за певних умовин може піднятися до ідентичних завдань, але, завдяки географічному розпорощенню, завжди відіграватиме другорядну ролю. Тому, пише далі Ленін, „Ми повинні намагатися збудувати таку державну систему, в якій робітники зберігли б свою провідну ролю у відношенні до селян”. Таким чином, індетермінізм класової експансивності знаходить своєрідне застосування в большевицькій дійсності. Відповідну формулу знайдено, село і його господарські інтереси всеціло підпорядковано місту. Запроваджена суцільна колективізація (11) практично зреалізувала всі теоретичні міркування в цій площині.

Знищивши старі виробничі відносини на селі й замінивши їх новими (колективними), вирішили сов. економісти, що в СРСР вже фактично знищено протилежності між селом і містом. Знищено передусім природну протилежність інтересів у цих двох різних виробничих ділянках народного господарства. Їх підпорядковано державі, ліквідуючи рівночасно господарську ініціативу поодиноких господарників. Здавалось би, що після переведення „укрупнення” колгоспів, (12) вже остаточно вирішено про „соціалістичну структуру” сільського господарства. Тим часом, в цитованій праці „Економічні Проблеми Соціалізму”, знову актуалізується ця справа. Згідно з заявою сучасної радянської політичної економії, надходить потреба до безпосередніх заходів у напрямі **зникнення історичних різниць між виробничими відносинами села й міста**. Значить, до голосу приходить справа тотальної ліквідації різниць у виробничих відносинах промислу й сільського господарства. Не йдеться тут, очевидно, про випрацювання певних уніфікаційних форм, що поєднували б ці два різні господарські сектори. До діла маємо з черговим большевицьким експериментом, що

розрахований в першу чергу на зближення сільського „пролетарія” зі своїм старшим товаришем, міським індустріяльним люмпен-пролетаріатом. Большевикам хочеться, ще в певній мірі консервативне, село цілковито підпорядкувати містові за допомогою знесення соціологічної бар’єри, що відрізняє селянство від робітництва. Саме цьому присвячено в „Економічних проблемах соціалізму” багато уваги. (13) Як зазначає Сталін, це нова проблема, яка поставлена практикою соціалістичного будівництва у відрізненні до науки ортодоксального марксизму, що, як відомо, займалась тільки ліквідацією протилежності між селом і містом.

Характеризуючи істотну відмінність між селом і містом, Сталін вказує на різниці у виробничих відносинах. Советську промисловість характеризує усуспільнена державна власність на засоби й продукцію виробництва. В сільському господарстві зустрічаємо натомість групову колгоспну власність. І, хоча засоби виробництва (земля, машини) належать державі, сама продукція є безперечною власністю окремих колгоспів; таким чином, певна частина сільсько-господарського виробництва доходить на ринок. В висліді існує в СРСР товарообіг (ринок), що, в свою чергу, зберігає істотні відмінності між селом і містом. Советський ринок (обіг товарів об’єднаних соціалістичних виробників: держава-колгосп-кооперація) обмежений предметами споживання. Все ж таки, за словами Сталіна, названий стан є перехідний і тимчасовий. Ринкові функції тимчасово утилізуються з соціалістичним господарством для підготовки переходу до комуністичної господарської системи й тимчасово приносять суспільству безсумнівну користь. Отже, у підсумках: якдовго в СРСР залишаться два різні виробничі сектори — державний і колгоспний — такдовго мусить залишитись і товарообіг (ринок); неможливо побудувати безкласове суспільство, тому советські теоретики ставлять нову вимогу: знищити **істотні** різниці між селом і містом. Яким чином вирівняти існуючі різниці між виробничими відносинами й продуктивними силами, щоб недозволити на втрату у виробництві народного господарства? Советські економісти сугерують думку, що, мовляв, ті різниці повстають внаслідок існування групової (колгоспної) і всенародньої (державної) власності. Про це висловлюється Сталін (14) „Щоб підняти колгоспну власність до рівня загально-народньої власності, треба виключити надлишки колгоспного виробництва з системи товарного обігу та включити їх, у систему продуктообміну між державною промисловістю і колгоспами”. Значить, колгосп, не розпоряджаючи ні землею ні засобами виробництва, а тільки продуктом праці своїх членів, повинен відмовитися від тої „групової власності”, від-

даючи державі всі свої прибутки з праці. Таким чином, „правильно й по-большевицьки” вирішується це питання про об’єкт колгоспної власності, що очевидно, знищить „істотні різниці” між селом і містом. Тепер рекомендується колгоспам організувати на ширшу скалю продуктообмін. Значить, внаслідок укладання окремих контрактів колгоспами з різними промисловими підприємствами та іншими міськими установами, колгоспи повинні одержувати противартість не тільки в грошах, але, передусім, у товарах. Ліквідуючи колгоспний ринок, комуністична влада сподівається поступово обмежити товарообіг, застосовуючи зразки контракції, відомі ще з часів так зв. воєнного комунізму. Якщо повіїнства в цій хитрій державній структурі з назвою УССР. рити советській економічній літературі, збільшення продуктообміну між окремими секторами народнього господарства спричиниться до величезного збільшення сільськогосподарської продукції.

Ще передчасно подавати відповідні висновки для характеристики цих нових прямувань советської економічної політики. В кожному випадку, замінення товарообігу уявним продуктообміном становить неїнше, як прямий удар для сільського господарства. Описана концепція структурних змін народнього господарства СССР дає певні „вигоди” централізованому господарському апаратові. Таким чином, робітництво прикріпляється обміном продуктів до постійних місць праці. З другого боку, ще більш ожебрачене село позбавляється поважних додаткових прибутків (колгоспний ринок). Безконтрольний визиск, за допомогою політичних директив центру, ще більш зростає. Для України проєктовані зміни мають ще свою окрему вимову. Нині українське село в чималій мірі зрусифіковане. Дотеперішнє насаджування комуністичних гнізд на селі (управління колгоспу, МТС тощо) не могло змінити обличчя українського села. У цьому відношенні нові напрямні, — це яскрава спроба створення монолітної „советської людини” з типовою психологією і світовідчуванням. Це й становить поважну загрозу для органічного чи, навіть, виразніше — біологічного українства в цій хитрій державній структурі з назвою УССР.

1. Праця Сталіна, опублікована вперше в журналі „Большевик” за місяць вересень 1952 р.
На цьому місці користуємо з окремого видання: И. Сталин. „Економические проблемы социализма”, Госполитиздат 1952.
2. И. Сталин: „К вопросам аграрной политики в СССР”, Госполитиздат 1952-
3. И. Сталин: оп. сіт. стор. 3-5.

4. там же стор. 38.
 5. " " " 40.
 6. " " " 40 до 41.
 7. " " " 19-25.
 8. „Радянська Україна” з 30 листопада 1952.
 9. Наше резюме подаємо на основі одної з найновіших публікацій на цю тему: М. Розенталь „Марксистский диалектический метод”, Гослитиздат 1951.
 10. В. И. Ленин, Сочинения, том 29 ст. ст: 259, том 33, ст. 221 (4-те видання).
 11. Одна з цікавіших праць на цю тему, що (по-новому) її освітлює: С. Трапезников „Борьба партии большевиков за коллективизацию сельского хозяйства”, стор. 44, Госполитиздат 1951.
 12. Фактичні дані про завершення процесу (укрупнення) знаходимо в статті міністра сільського господарства ССРС І. Бенедиктова н. т. „За дальнейший подъем социалистического сельского хозяйства” .Стаття вміщена в журналі „Социалистическое сельское хозяйство”. Ч. II, 1952 і також Є. Пизюр „Новий фрагмент советської аграрної політики”, Нью-Йорк 1952.
 13. І. Сталин оп. сіт. стор. 25-30.
 14. тамже стор. 29.
-

Проф. В. Гришко

ДЕПОРТАЦІЯ І НИЩЕННЯ ПРОВІДНОЇ ВЕРСТВИ — ВІКОВА ТРАДИЦІЯ ПОНЕВОЛЕННЯ НАРОДІВ МОСКВОЮ

Ще попередник Москви — Володимиро-Суздальське князівство стягало собі сумну славу війнами з поволзькими болгарями, киянами, новгородцями, смоленцями, в'ятичами, псковитянами, тверянами і рязанцями, всюди несучи страхіття руїни впродовж XII і XIII сторіч, на взірць київських, описаних літописцем: „и грабиша за два дні весь град Подолье, и Гору, и монастыри, и Софию, и Десятинную Богородицу и не бачать помиловання никому же ни одкуду же церквам горящим крестьяном оубиваемом, другим вяжемым, жены ведоми быша в пльон, разлучаеми нужею от мужий своих, младенци ридаху зряще материй своих и взяша имынья множество, и церкви обнажиша иконами и книгами и ризами и колоколы изнесоша... и вся святыни вста бысть заясьже бысть и монастырь Печерьскыи святыя Богородица от поганых... и бысть в Киевы на всех

человыцях стенання и туга, и скорбь не оутышимаая, и слезы непрыстанныя” (П. С. Р. Л. Т. II Ипатіев. л. Ст. 545 Спб. 1908. Изд. 2).

На зламі XIII і XIV ст. ст. занепадає володимирське князівство, над ним вивищується тверське, і великим князем стає тверський князь Мих. Ярославич. Уже 1328 р. вел. князем Північного Сходу стає московський князь Іван Калита і відтепер Москва стає адміністративно політичним центром цілого Півн. Сходу — колишньої периферії Київської Русі. Москва, як домінуючий фактор, прибирає до своїх рук спадщину володимирського князя, безоглядно ширить експансію поміж навколишніми землями та провадить агресивну політику. Ще на початку розбудови Московії, остання набула опінії і слави жорстокого й суворого наїзника-окупанта, що, зокрема, знайшло своє відображення, навіть, в агіографічній літературі. Відомо, що московські книжники, в тому числі й літописці, підносили та величали московських князів за їх завойовницько-загарбницьку акцію, за їх нищення, руїну та смерть в сусідніх землях. Однак лишилися документи, що проливають світло правдивої дійсности, себто навітлюють події не цілком з погляду Москви. Так, напр., відомо, що московські книжники під 1327-1328 рр. не без певного почуття гордоців зафіксували приєднання Ростова до Москви за Івана Калити, проте з Житія преп. Сергія Радонезького, уміщеного в Четві-Мінеї митр. Макарія, довідуємося, що на особливо важку психологічну виразку впродовж цілого життя склалися цьому святому спогади приєднання Ростова до Москви, пов'язані з гнітучими враженнями того загарбництва, та з важкими наслідками для еліти рідної ростовської землі.

„Отъся — читаємо в Житії — от них власть и княженіе, и имѣніе, и честь, и слава, и вся прочая потягну к Москвь”. Батько Сергія „со всьм домом своим и со всьм родом своим воздвижеся и преселися от Ростова в Радонеж”, як і безліч інших „ради мужа и злобы”.¹⁾ Ці, в спокійному тоні, як на агіографічну літературу, подані окреслення: „отъся”, „преселися”, „мужа і злоба” містять в собі нерозкриті страхіття загарбницьких наслідків завойовання Москвою.

А ось Житіє св. Стефана Пермського, що жив у тім же 14 ст. переказує скаргу тубильного населення Пермської землі — зирян на зненавиджену Москву, що в брутальний спосіб топтала їх права, нищила племінні традиції, предківську релігію, грабувала економічно, плюндруючи їх землю, звичай, духовість, нещадно розправляючись в першу чергу з провідниками зиряньського племені. Вона старанно, як і в Ростові, ізолювала спершу провід від зирян і видалила його в дале-

1) В. Малінін: „Старец... и его посланія” Київ, 1801 ст. 89-90.

кий Тобольський край до Великого Алтиму. Сюди спроваджений був і сам шаман Пам. Позбавлені своєї еліти, зиряни не змогли більше ставити опору Москві, про наступ якої красномовно, хоч і здержливо, промовляють рядки Житія св. Стефана Пермського: „Братіа, мужи Прьмстїи отческих богов не оставляйте, а жрьтв и треб их не забывайте, а старые пошины (традиції — наше) не покидывайте, давняя вѣры не помітывайте; еже твориша отци наши, тако творите; мене слушайте, а не слушайте Стефана, иже новопришедшого от Москвы. От Москвы может ли что добро быти нам? Не оттуди ли нам тяжести быша, и дани тяжкія и насильства, и тивуні, и довошшици и приставніци? Сего ради не слушайте его, но — вкладає ці слова автор Житія в уста зирянського ватажка Пама — мене наче послушайте, добра вам хотящого; аз бо есмь род ваш и единая земля с вами, и един род и единоплеменен, и едино кольно и един язык; и подбаше вам мене послушати, старца суша и вам яки отца, паче, нежели онаго... мосвитяна...” * Можна тільки уявити, як виглядала б дійсна зненависть до Москви та правдиво зображена її поведінка супроти зирян, коли б на тему повищої цитати розказував зирянин, а не автор Житія зі становища Московії.

Звертає на себе увагу подробиця, що вказує на давно засвоєне Московью рафіноване підступство, за допомогою якого вона розклала народи. Москва, з причини високої племінної й територіальної свідомости (тепер би сказали: національної) зирян (аз бо есмь род ваш и единая земля с вами, и един род и единоплеменен, и едино кольно и един язык... От Москвы может ли что добро быти нам?), вдалася до створення зирянської абетки й перекладу на зирянську мову потрібних завойовнику книг, якими, як і своїми агентами (и тивуні, и довошшики и приставніци) розбивала зирянську єдність та несла чужу московську духовість. Рівнож так Москва діяла й у відношенні до лопарів, що жили в межах Північного моря, змушуючи своїх завойовників і місіонарів вивчати мову лопарів, яка то метода влгшувала Москві розкладати сусідні племена.*) Що представники Москви проявляли неабиякі жорстокості у відношенні згаданих лопарів, це видно з Житіє складено в інтересах офіційної Московської церкви, однак і в ньому міститься дещо, що могло б розкрити дійсну картину страхіть і знущань, зазнаваних лопарями від місіонарів Москви. Автор Житія Трифона пред-

*) Макарій: „Ист. рус. Церкви” Т. IV. ст. 347

*) Филарет „Ист. рус. Церкви” Період III. 1862 ст. 40-41. Є. Голубинський: ИРЦ Т II пол. I. ст. 858 прим. I.

ставляє справу так, що лопарі, в цілях прогнати від себе проповідника Трифона, завдали йому „неисповыдимыя пакости: за власы торгоаху и о землю метаху и біяху и пхаху”, і робили замах на його життя. Можна тільки здогадуватися про те, про що Житіє промовчує, коли лопарі змушені були так ставитись до самого проповідника. Нищення лопарів мало місце біля половини XVI ст. Щоб скорше розсадити з середини черемисів, чувашів, мордву, корелів, калмиків, кіргізів, Москва підступно перекладала на їхні мови короткий катехизис, символ віри, заповіді й молитви. В Зилантовому монастирі заснувала для мордви на їх рідній мові школу, для калмиків створила мішану калмицько-московську школу і, водночас, кожному москвині дозволила купляти в цілях хрищення малолітніх калмиків (Филарет: „Исторія Русской Церкви” Період У. Ст. 16-23) — звичайний метод батога й медяника.

По загарбанню Новгороду в 1478 р. псковський літописець занотує вимогу московського князя: „а не быти в Новгороду ни посадником, ни тысяцким, ни вычю, и вычной колокол сняли долов и на Москву свезоша” (Псков. літоп. ст. 258). В іншому місці цей же літопис вимогу цю подав докладніше: „а новгородской старины на которой не быти, ни вычю, ни суду, ни посаднику степенному, ни тысяцким. А князь же великой все се управив... а ркучи так: ... „что вам, моя отчина, как Пскову так и Новгороду не надобь ни что, — яз вѣдаю да мой намѣстник... а влодыкъ Новгородскому, оприч своего святительскаго суда, ни посадником, ни тысяцким, ни всему Новгороду не вступатися ни во что же, ни вычю не быти, ни послов слати нам к ним, посолотва правити кому ниоткуда приехал со инья земли то к ним (моск. вел. кн. — наше) все правити, а ни владыкъ, ни в Новгороду. Еже бо все бысть послѣднее извельние от великих князей Ивана Васильевича и сына его Ивана Ивановича над всѣм Великим Новымгородом... До здѣ вся скончавшася о Великом Новьгородѣ. А как прочь ѣха кн. великой и поима с собою Новгородских бояр б, и Марфу с собою повезе на Москву, и всю пльниша Новгородскую землю: иных мечем изсьче, а иных с собою живых свезе”*)). Але Новгород не відразу ж примирився зі своєю долею. До року Новгород уже відповів повстанням проти Москви. Іван III повстання придушив і вивіз з Новгороду до московських областей понад тисячу провідних осіб, головно дітей бояр та купців, спровадивши натомість москвинів. Заворушення і змови, скеровані проти Москви, невгавали. Іван III платив безоглядними репресіями, особливо практикувалося традиційну систему згону населення. Так, за один тільки 1488 рік було вислано з

*) Псков. І літопис ст. 260-261.

Новгороду до Московії понад сім тисяч новгородців.*) так Іван III ліквідував суверенні права Великого Новгороду, його відокремішню самобутність: вічевий устрій, народоправний лад, уряд посадника, компетенцію владики, прерогативи суду, перевівши Новгород на становище провінційної області Московії. Москва, здобувши Новгород, увійшла в безпосередній стик з північною частиною Литви, що уможливило Москві контакт із Західнім Світом. До цього роду перемог відноситься і здобуття Москвою Пскова (1510 р.), про яке в літописі читаємо: „Пріѣхал во Псков кн. великой Василей Иванович... и обычай Псковской перемьнил и старину порушил... до уставил свои обычаи и пошлины новья уставил. А отчины отнял у Псковичь... и триста семей Псковичы к Москвь свел и в то мысто привел своих людей: да с старого Застьны выпровадил Пськович... а в Застьнь было дворов 6,500; и бысть во Псковь плачь й скорбь велика, разлученія ради”**.**) В четвертому псковському літописі після цих слів ще додано: „сему бо царству (московському — наше) розширятися и злодѣйству умножатися. Ох, увь”.

У висліді підкорення псковичів „и нападе на них страх и трепет и туга, — каже літописець — и пресхоша гортани их от скорби и печали, и уста их пресмягли; якожде многажды приходили Ньмцы на них, и таковы им скорби и печали не бывало тогда, якоже нынь”... Великий князь „емлет” 300 семей псковичь, які „начаша скручатися к Москвь „тое же ноци с женами и с дѣтми и животы легкіе взяша с собою, а прочее все пометаша и поьхаша вборзь с плачем и рыданієм многим”. А далі цілком в стилі давнього „Слова о полку Ігореві”, літописець принотовує: „И тогда отьются слава псковая, и бысть пльнен не иновьрными, но своими единовьрными людьми. И кто сего не восплачет и не возрыдает... правда их взлетѣла на небо и кривда в них нача ходити... псковичи бѣдныя не вѣдаша правды московскія... от их налогов и насильства многіе розбѣгошася по чужим городам, пометав жен и детей... ано не точно во Пскове жити... ано земля не разступится а вверх не взлетѣть” (Пскв. літ. I. Ст. 285-288).

Впадає в око успадкована Москвою система виведення з загарбаних міст і земель провідних верств населення і впровадження натомість своїх москвинів. Так сталося, як бачили, з Ростовською, Пермською, Новгородською, Псковською землями. Цю практику Москва перевірила уже в віках і завжди вдавалася до неї як певного засобу знеутралізувати, а то й зліквідувати евентуальний спротив приборканого на-

*) Енцикл. Слов. Брокгауз и Ефрона Кн. 26. ст. 680.

**) Псковський I літопис. Ст. 282.

селення. Ця ж практика була перенесена і в Україну. Згубні наслідки цієї практики добре розумів ще український уряд гетьмана Виговського, що окремим маніфестом перестерігав усі європейські уряди й цілий культурний світ, що Москва готується до винищення і української провідної верстви, за прикладом білоруської.

„200 rodzin szlacheckich, choc im zyczliwych, przemocą do Moskwy wywiezli; 12 tysiecy ludzi wolnych z powiatu Mohylowskiego i z reszty Białorusi do puszczy moskiewskich deportowali a na ich miejsce kolonistów moskiewskich sprowadzili” (В. Липинський „Z dziejow Ukrainy” Ст. 590).

Про конкретне застосування Москвою цього традиційного засобу нищення народів можна було б подавати тисячі прикладів з мартирології українського народу в козацько-гетьманську добу і в пізнішу, як рівно ж з історії кримських татар, яких, напр. 1779 р. Москва примусово депортувала до останньої людини з Криму на узбережжя Озівського моря (История дипломатии Т. I. Огиз. Москва 1941 Ст. 293); Пізніше Москва ще раз вдавалася до поголового виселення татар з Кримського півострова, а советська Москва — третій раз.

Проф. М. Величківський

СУЧАСНИЙ СТАН З ЦУКРОМ В УКРАЇНІ

В американській пресі в жовтні 1953 року з'явилися відомості, які насвітлюють нам сучасний стан цукрової промисловості України, а саме: Міністерство торгівлі Куби дало своїм цукроварням дозвіл продати Советському Союзові 200.000 тонн цукру. Коротеньке повідомлення, а багато в ньому сказано. З цього повідомлення видно, що в ССРСР нині не вистачає свого цукру. До советів Україна продукувала цукру від 100.000.000 пудів на рік (1, 666.666 тонн) до 130.000.000 пудів (2,600,000 тонн) на рік. На цілу Європу конкурентом України була лише Німеччина. В кожному разі, в кол. царській Росії власного цукру було так багато, що не було куди його дівати. Власне, можна було б весь цукор продати на внутрішньому ринку, але, завдяки злиденному життю людности, хоча купівельна здібність тодішніх людей у Росії і в Україні, в порівнянні до сучасної, за советів, була значно більша, внутрішній ринок тоді не міг охопити всієї продукції цукру. В 900-их роках у Росії, точніше в Україні, насувалася велика галузева криза цукрової промисловості. Цукрозаводники з'їздилися до Києва на окремі конференції,

щоб домовитись між собою у справі цукрової промисловості, щоб відвернути кризу, але ні до чого між собою не могли домовитись, та звернулися до царського уряду з проханням втрутитися до цієї справи й допомогти авторитетом своєї влади уникнути повної руйнації цукрової промисловості. Царський уряд тодішньої Росії доручив цю справу своєму міністерству фінансів, яке й зайнялося упорядкуванням цієї справи 1903 р. Це упорядкування цукрової справи мало свою назву: „унормовання цукрової справи”, та було зафіксоване окремим законом. Згідно цього закону, на внутрішньому ринкові міністерством фінансів щороку визначувалася тверда ціна на цукор-пісок за один фунт в розмірі 11 або 12 копійок на рік і на цукор-рафінаду (кусочками або цілими головами) за один фунт 13 або 14 копійок впродовж року. Визначений був також контингент цукру, що кожний цукровий завод мав випустити на внутрішній ринок, визначалася певна кількість цукру, що міг цукровий завод щороку залишати в своїх складах, як запас, на випадок недороду цукрового буряка, а решту цукру царський уряд дозволив продавати закордон по ціні інколи навіть нижчій собівартості. Відомо, що напр. в Англії продавали український цукор в розрахунку по 4 копійки за один фунт, і цим цукром годували свині. Добра чи зла була ця цукрова політика, це інше питання, як взагалі ми далеко не ідеалізуємо політики царської Росії щодо України, яка й тоді була колонією Московщини. Це все ми навели тільки для того, щоб показати, що в минулому Україна годувала своїм цукром всю Росію і, крім цього, у великій кількості продавала свій цукор закордон, у Західню Європу; так мала свій ринок у Персії, куди збувався цукор-рафінада по ціні значно вищій собівартості. А нині?

Большевики прокричали на весь світ, що урожайність усіх культур, в тому числі і цукрового буряка, у них вища, ніж за царату. Большевики в СРСР народили нові райони вирощування цукрового буряка й цукрової промисловості; а саме: крім центрально-чорноземної області (Воронізька, Курська й Орловська був. губернії, що є на півночі від кордонів України), з'явилися цукрові райони Середньо-Волзький і Західньо-Сибірський. Отже, коли урожайність цукрового буряка збільшилася, збільшилася й засівна площа цукрового буряка, то, очевидно, мусить бути й більше випродуковано цукру, а, насправді, нині цукру не хватає, якщо большевики купують цукор з-закордону. Маючи на увазі, що такі сателіти СРСР як Угорщина, Польща, Чехословаччина і, особливо, Східня Німеччина, завжди мали достатню кількість свого цукру, а Німеччина навіть займала майже перше місце у світі в продукції бурякового цукру, конкуруючи в цьому

з Україною. У советів нині цукор є свого роду ласощами, і має там нині таку високу ціну, що не кожний може споживати цукор. У всякому разі, нині український селянин, можна з певністю сказати, що цукром користується ще в меншій кількості, як за царських „злиденних” часів. Адже один кілограм цукру нині під советами, навіть при „знижених” цінах, коштує біля 10 рублів, а український селянин заробляє в місяць не більше 120-150 руб. При дуже високих цінах, як на продукти споживання так і на взуття й одяг, можна з певністю сказати, що наш український селянин цукор, що його сам продукує, не споживає, а робітник і український інтелігент, ці, під советами, ласощі вживають в дуже обмеженій кількості. Отже, таким чином, в СРСР і, зокрема в Україні, стан з цукром є незадовільний. Це є цілком природне явище, що у советів нині є брак такого споживчого й дуже необхідного для організму людини продукту як цукор. Адже в 1920-21 рр. за советів випродуковано було всього 5 мільйонів пудів цукру (1910 р. — 130 мільйонів пудів цукру), а далі трохи справа ніби покращала, особливо за часів НЕП-у, а з часів суцільної колективізації, особливо з часів посиленого примінення стахановщини та інших „ударницьких” метод в праці, врожайність цукрового буряка підупала, і продукція цукру в Україні, як і по всьому Союзу, ніколи не доходила до рівня навіть 1916 року. (Це часи першої світової війни і розрухи в народному господарстві Росії). Большевики завжди публікували вісті про великий урожай цукрового буряка, але, звичайно, їм мало хто йняв віри. А нині найкращим доказом того, що большевики завжди подавали брехливі статистичні відомості це те, що в багатій на цукор Україні, яка годувала своїм цукром і всю російську імперію і вивозила цукор закордон і крім цього мала величезні запаси цукру вдома, нині... нехватає цукру. Це дійсно сміх людям сказати. Це є наслідки московського витвору колективізації сільського господарства з рабською системою господарювання. Коли, як ми вже зазначали, Україна 1910 р. продукувала 130.000.000 пудів, себто 2,600,000 тонн цукру, то нині большевики мають довести з Куби до себе 200.000 тонн цукру. Очевидно, справа з цукром є зла і в сателітів, якщо большевики мусять купувати цукор у „клятих капіталістів”. Отже, догосподарилися. Але від цього безпутящого господарювання у т. зв. „робітничо-селянській” державі відчувають недостачу у всьому лише селяне, робітники і трудова інтелігенція, й цілком не відчувають недостачі в чомунебудь кремлівські верховоди та їх посіпаки-комуністи. Чи буде колинебудь цьому кінець і коли?

СТОРІНКА ЕКОНОМІСТІВ І БИЗНЕСМЕНІВ

Б. В.

Т-ВО УКРАЇНСЬКИХ ЕКОНОМІСТІВ У КЛІВЛЕНДІ, ОГАЙО.

Немає найменшого сумніву, що організація українського господарського сектора у США натрапляє на поважні труднощі. Живемо в країні з дуже високим потенціалом, при наявності зрізничкованих форм майже змонополізованої приватної господарської ініціативи. Пристосуватись до тих відмінних, в порівнянні до європейських відносин, американських нових обставин не так легко. Тому, не випадково, вже давно на сторінках української преси ведеться дискусія над потребами доцільної організації українського господарського життя, як підставової бази для дальшого існування і розвитку осягів української еміграції. Кожний день приносить нам практичні висліди. Українська еміграція поволі, але послідовно проникає у всі ділянки господарського життя у США, творить скромні початкові форми організованої господарської мережі власних підприємств. По більших скупченнях постають різні господарські клітини, починаючи від дрібних приватних підприємств — до більших господарських з'єднань: скромних українських банкових інституцій, ощадностевих кас тощо. Дуже відрадним явищем є недавню постале Т-во Українських Купців і Промисловців у Філадельфії, як потрібна центральна координаційна установа українських купців у ЗДА.

Крім організації купецького сектору, немаловажною справою буде створення мережі професійних товариств українських економістів, як станової організації професіоналістів, на зразок існуючих вже товариств українських лікарів, інженерів, лісників, правників, Учительської Громади тощо. Українська еміграція повинна не тільки практично входити в усі нижчі різноманітні клітини американського господарського життя, але неменш важливою справою є основно вивчати многогранність господарської б'ючки американського народного господарства і, таким чином, в майбутньому всебічно використати всі наявні можливості — для піднесення існуючого позему української еміграції. Це й являється безпосереднім завданням станового Т-ва українських економістів, організації членів з високою фаховою економічною освітою.

8-го листопада ц. р. у Клівленді відбулись Основуючі Загальні Збори Товариства Українських Економістів. Зроблено потрібний початок. Завданням Т-ва є організувати українських економістів з академічною освітою, дбати про

приміщення членів Т-ва на працю за професією, допомагати розвиткові українських економічних наук, унапрямувати підвищення професійних кваліфікацій членства тощо. Щоб успішно вив'язатись із належних завдань, вирішено скромними силами місцевих економістів пов'язатись з відповідними українськими й американськими Т-вами, науковими установами, влаштовувати прилюдні доповіді та лекції, про можливість використання європейської економічної освіти в країні нового поселення. Дуже можливо, що при Управі Т-ва постануть короткочеченцеві курси фахового перевишколу для зацікавлених кругів українського громадянства у таких поплатних професіях, як напр. „Accounting”, впровадження в підставові основи книговодства для українських бизнесменів тощо.

До Управи Т-ва увійшли: д-р Ярослав Сушків — голова, д-р Богдан Винар — секретар і д-р Володимир Боднар — фінансово-господарський референт. До Контрольної Комісії Т-ва обрано: інж. Микола Тарасюк — голова і д-р Богдан Томків та інж. Мирослав Баслядинський — члени. Осідком Т-ва є місто Клівленд. Тереном діяльності — стейт Огайо. Всіх економістів з-поза Клівленду прохаємо контактуватись з Управою Т-ва на адресу:

Bohdan Wynar
2725 Queen Ave.
CLEVELAND 13, OHIO.

СОЮЗ УКРАЇНСЬКИХ КУПЦІВ І ПРОМИСЛОВЦІВ У КЛІВЛЕНДІ

Ініціативна група клівлендських купців і промисловців скликала на день 4 листопада Основуючі Загальні Збори з метою створення Союзу Українських Купців і Промисловців у Клівленді. Загальні Збори відкрив голова Ініціативної Групи, знаний із своєї громадської праці купець за професією, п. Осип Бойчук. Згідно з наміченим порядком Зборів, вибрано Президію в складі: д-р Наклович, голова і п. Міхняк, секретар. Програмову доповідь про значення і ролю купецтва на Рідних Землях і на еміграції виголосив д-р Наклович.

У висліді Загальні Збори прийняли постанову про потребу оснування Т-ва у Клівленді та, з незначними поправками, затверджено статут, запропонований Ініціативною Групою. До управи СУКІП-у вибрано: п. Осип Бойчук — голова, д-р Сушків — секретар, п. Василюка — організаційний реф., п. Осип Діба — скарбник, п-ні Дарія Говикович — культосвітний реф. До Контрольної Комісії увійшли пп.:

Інж. Кость Церкович
350 Гроув Ст.
Джерсі Сіті, Н. Дж.

Джерсі Сіті, 22 лютого 1954

До Всіх ЗП Креслярів!

СПРАВА: 1/ Союз Українських Креслярів і Техніків в ЗДА.
2/ Розповсюдження журналу "Український Господарник".

Як вже Вам з преси відомо, ініціативна Група креслярів в Нью Йорку рішила утворити професійну організацію п.н. "Союз Українських Креслярів і Техніків в ЗДА", якої ціллю є взаїмна допомога в доповнюванні фахового технічного знання, допомога в підшукуванні фахової креслярської праці для новоперевишколених або ще не працюючих креслярів і інш. СУКТ не презентує жодного політичного напрямку, але є організацією чисто професійного характеру. Організацію цю закладають креслярі, які вже працюють в своїй новій фаховій і є обізнані з загальним справами зв'язаних з креслярством. Як Ваш учитель і один з ініціаторів СУКТ, уважаю за свій обов'язок, звернути Вашу увагу на важливість існування цієї організації для Вас особисто і для всіх креслярів, і тому пропоную і раджу Вам зайняти позитивне становище зглядом цієї організації.

Три покоління своєї Філії, СУКТ поширює свою діяльність на цілу Америку і з цієї причини організація ця може бути для Вас дуже корисною і допоміжною після закінчення навчання, коли Ви будете шукати креслярську працю, або під час поширювання Вашої фахової освіти. Щоб морально і активно підтримати почин ініціаторів, раджу Вам як найскорше зголосити своє членство і співпрацю на руки Голови п.Є. Мельника, якого адресу Ви довідаєтеся з сторінок залученого журналу "Український Господарник". Якщо в Вашому осередку знаходяться інші креслярі, то прошу творити Філію або повідомити про це централю в Нью Йорку, щоб можна було навязати зв'язки і розпочати співпрацю. Бо тільки в гурті і спільними силами ми зможемо досягнути своїх цілей і поліпшити своє становище.

Нововидаваний журнал "Український Господарник", який, крім науково-популярної розробки тем з українського народного господарства, має також за ціль своєю тематикою допомогати в організації і інтеграції українських економістів, підприємців і всіх професійних сил української міграції в ЗДА, які ще не є організовані до цього часу.

Висилаючи Вам найменшу кількість 5 примірників першого числа "Українського Господарника", ласкаво прошу набути одне число для себе, а решту розпродати між своїми приятелями, також Ваша пожертва на публічний фонд, про яку я вже до Вас звертався, є дуже побажана і необхідна для підтримання існування видавництва. Прізвища всіх жертвodawців будуть оголошені повсякчасно в журналі.

Редакція не може уділити Вам жодного рабату при розповсюдженні "У.Г." бо цей журнал видається за пожертвовані гроші, а крім того, самі автори мусять оплачувати свої статті, щоб в цей спосіб здобути базу для дальшого існування журналу.

"Український Господарник" є ще й тим важливим для нас, креслярів і зближених технічних фахів, ще хвилезо він буде нашим органом нашої професійної організації СУКТ, на сторінках якого ми можемо друкувати свої потреби і здобутки, і тому підтримати його є наше завдання.

Якщо Ви хочете продати більше примірників або маєте приятелів, які хочуть це робити, то прошу повідомити нас для переслання дальших чисел. Якщо Ви маєте цікаві своєю оригінальністю і темами статті або пляни, то просимо надсилати їх до мене або до редакції.

Чією дорогою Редакція пересилає Вам свій щирий привіт і бажає Вам успіхів у Вашій особистій праці і в праці для розповсюдження "У.Г.-а"

З правдивою повагою

Інж Кость Церкович

інж. Городиський, ред. Ємець і п. Конак. Товариський Суд очолив місцевий адвокат п. Демер, а д-р Наклович і п. Парута — члени. Присутні на заклик д-ра Сушкова зложили добровільні пожертви на журнал „Український Господарник”. Список жертводавців подаємо на іншому місці. Новооснованому Союзові Українських Купців і Промисловців у Клівленді бажаємо багато ділових успіхів у їх наміченій коїсній діяльності.

Я. С.

СТОРИНКА КРЕСЛЯРІВ

УКРАЇНСЬКІ КРЕСЛЯРІ ОРГАНІЗУЮТЬСЯ

Учасники других ініціативних сходин одноголосно підтримали і схвалили проект заснування організації креслярів, вибираючи тимчасову управу СУК-у, завданням якої є в якнайскорішому часі опрацювати статут і скликати загальні організаційні збори, інкорпоруючи Союз в державних властей.

Початкові завдання майбутньої організації:

- 1) Об'єднання всіх українських креслярів на терені ЗДА.
- 2) Підшукування креслярської праці для непрацюючих і новоперевишколених креслярів.
- 3) Поглиблювання фахової освіти з різних ділянок індустрії через взаємну виміну технічного досвіду та публичні доповіді.

Всіх креслярів, яким лежить на серці майбутність їх самих і їх Союзу, пропонуємо вступати в члени і взяти участь в загальних зборах, про реченець яких буде повідомлено в пресі окремо.

До часу підшукання власної домівки, просимо звертатися за інформаціями і порадами на адресу Голови Тимч. Управи:

**Евген Мельник, інж. екон.
619 Вест 140 Ст.,
Нью Йорк 31, Н.Й.**

За Управу Ініціативної Групи:

**інж. Евген Мельник, вр.
м-гр Василь Шмуляк, вр.
Володимир Гриньох вр.
інж. Кость Церкевич вр.**

ПЕРША ТЕХНІЧНА ПРАЦЯ В АМЕРИЦІ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Вже приготавлиється до друку і можна набувати в передплаті технічний підручник в українській мові з ділянки загального механічного креслення п. з. „Технічний Порадник I — КУРС ТЕХНІЧНОГО КРЕСЛЕННЯ”, уложив інж. д-р К. Яковлів-Церкевич.

Зміст підручника відповідає змістові кращого американського підручника і є достосований до американської шкільної програми й вимог технічної практики. Технічна термінологія в українській і англійській мовах. Около 400 техн. рисунків, 200 сторінок 7"x10" формату. Друкований на твердому лискучому папері і в твердій оправі. Ціна в передплаті \$ 6,50.

Ця перша технічна праця в українській мові на терені ЗДА може принести користь кожному студіюючому технічні предмети, або затрудненому в технічній промисловості. Навіть, не маючи опанованої англійської мови, можна навчитися технічних проблем (креслення, читання технічних рисунків) та пізнати технічну американську термінологію. Зацікавлені в змісті і в набутті цієї праці по зниженій ціні (в передплаті) можуть звертатися за інформаціями до Голови Т. У. Союзу Українських Креслярів у ЗДА під адресою:
E. MELNYK, 619 W. 140 St. New York, N. Y.
